

FİKHU'S-SÎRE LİTERATÜRÜ VE ÖNE ÇIKAN ÜÇ ESERİN MUKAYESESİ

Aydın TAŞ

Dicle Üniversitesi İlahiyat Fakültesi

aydintas@gmail.com, <https://orcid.org/0000-0001-8506-5732>

Article Types / Makale Türü: Research Article / Araştırma Makalesi

Received / Makale Geliş Tarihi: 01/10/2022, **Accepted / Kabul Tarihi:** 26/12/2022

<https://doi.org/10.26791/sarkiat.1182937>

FİKHU'S-SÎRE LİTERATÜRÜ VE ÖNE ÇIKAN ÜÇ ESERİN MUKAYESESİ

ÖZ

Çağdaş dönemde siyer-i nebiyi kronolojik olarak anlatıp ondan çıkarılacak ibret, öğüt ve hükümlere yoğunlaşan “fıkhu's-sîre” adlı eserler dikkat çekmektedir. Özellikle bu eser türünün ilk ve en önemli örnekleri olan Muhammed el-Gazzâlî, Ramazan el-Bûtî ve Munîr el-Gadbân'ın *Fıkhu's-sîre* adlı eserleri büyük ilgi ve kabul görmüştür. Makalemizde fıkhu's-sîre'nin tanımı verilmiş ve henüz kavramlaşmadığı tespiti yapılmış, bunun muhtemel nedeni izah edilmeye çalışılmıştır. Günümüzde “fıkhu's-sîre” adıyla biri Türkçe diğerleri Arapça yazılmış; on dördü kitap, biri doktora tezi olmak üzere toplam on beş eser vardır. Ayrıca doğrudan “Fıkhu's-sîre” adını taşımamakla birlikte bu içeriğe sahip dokuz da çağdaş Arapça eser tespit edilmiştir. Öneme binaen Gazzâlî, Bûtî ve Gadbân'ın kitapları; takip ettikleri metot, hedefleri, konuların işleniş tarzı, içerikleri ve kaynakları açısından bir makale çerçevesinde tanıtılıp mukayese edilmiştir. Bu üç eser, Hz. Peygamber'in doğru anlaşılması ve örnek alınması amacıyla matuf olarak yazılmıştır. Onun için söz konusu üç eserde siyerle ilgili sahîh bilgilerin verilmesine ve herkesin anlayabileceği bir dil kullanılmasına özen gösterilmiştir. Siyer konuları; Gazzâlî ve Bûtî'de içerik, Gadbân'da ise Mekke ve Medine dönemleri itibara alınarak işlenmiştir. Bûtî'nin eseri, diğer ikisine göre daha sistematik gözükmektedir. Gazzâlî ve Bûtî olayları kompoze ederek anlatırken, Gadbân çoğunlukla ilgili âyet ve rivayetleri sıralamayı tercih etmiştir. Üç yazar da ağırlıklı olarak hadis kitapları ile İbn İshâk'ın *Siyer*'inden yararlanmışlardır. Gadbân bunlara ilaveten İbn Kesîr'in *el-Bidâye ve'n-nihâye*'sinden de çokça istifade etmiştir. Bunların dışında klasik ve modern çeşitli kaynaklardan faydalanmışlardır. Bûtî ve Gadbân'ın kullandığı kaynakların, Gazzâlî'ye göre daha zengin olduğu görülmektedir.

Anahtar Kelimeler: Fıkıh (İslam Hukuku), Fıkhu's-Sîre (Fıkhu's-Siyre), Muhammed el-Gazzâlî, Ramazan el-Bûtî, Munîr el-Gadbân.

FIQH AL-SIRAH LITERATURE AND THE COMPARISON OF THREE FEATURED WORKS

ABSTRACT

In the contemporary period, the works called “fiqh al-sirah”, which tell the life of The Prophet chronologically and focus on the lessons, advice and judgments to be drawn from him, draw attention. Especially the works of Muhammed al-Ghazali, Ramadan al-Bouti and Munir al-Gadban called *Fiqh al-sirah*, which are the first and most important examples of this type of work, have received great attention and acceptance. In our article, the definition of fiqh al-sirah has been given and it has been determined that it has not been conceptualized yet, and the possible reason for this has been tried to be explained. Today, one of them is written in Turkish and the other in Arabic under the name of “fiqh al-sirah”; There are a total of fifteen works, of which fourteen are books and one is a doctoral thesis. In addition, nine contemporary Arabic works with this content, although not directly named “Fiqh al-sirah”, have been identified. Due to its importance, the books of Ghazali, Bouti and Gadban; They were introduced and compared within the framework of an article in terms of the method they followed, their goals, the way the subjects were handled, their contents and sources. These three works were written with the aim of understanding The Prophet correctly and taking an example. For this reason, care has been taken to provide authentic information about the life of The Prophet and to use a language that everyone can understand. Sirah topics; It has been divided into sections according to its content in Ghazali and Bouti, and in the form of Mecca and Medina Periods in Gadban. Bouti's work seems more systematic than the other two. While Ghazali and Bouti were telling the events by composing, Gadban mostly preferred to list the related verses and narrations. All three authors mainly benefited from hadith books and Ibn Ishaq's *Sirah*. In addition to these, Gadban also benefited a lot from Ibn Kathir's *Al-Bidaya wan Nihaya*. Apart from these, they benefited from various classical and modern sources. It is seen that the sources used by Bouti and Gadban are richer than Ghazali.

Keywords: Fiqh (Islamic Law), Fiqh Al-Sirah, Muhammed al-Ghazali, Ramadan Al-Bouti, Munir al-Gadban.

GİRİŞ

Bir dinin, peygamberi olmadan insanlara ulaştırılması, yerleşmesi ve kurumsallaşması mümkün değildir. İslâm dini de aynı şekildedir. Rasûlullah (sav) olmadan İslâm dinini düşünmek mümkün değildir. Çünkü İslâm, Peygamberimiz'in (sav) şahsında açıklanmış, hayata geçirilmiş ve bizzat onun öncülüğünde kurumsallaşmış bir dindir.¹

Peygamberimiz (sav) Kur'ân'ı tebliğ etmesinin yanı sıra, onu beyan etmiş, öğretmiş, boşlukları doldurmuş ve onu yaşanan İslâm halinde hayata geçirmiştir. Bu itibarla, Rasûlullah'ın (sav) gerek hayatı (sîret) ve gerekse sünneti Müslümanlar için büyük bir önemi haizdir. Kur'ân-ı Kerim'i doğru anlamının tek yolu Hz. Muhammed'dir (sav).² Bunun içindir ki sünnet, şer'î deliller arasında Kur'ân'dan sonra ikinci sırada yer almıştır (bk. el-Ahzâb 33/36; en-Nisâ 4/13, 14, 59, 64-65, 80; Âl-i İmrân, 3/31). Yine bu sebeple müslümanlar siyer ilmine önem vermiş ve siyer-i nebiden ibret, ders ve hükümler çıkararak müslümanlara somut örnek sunmuşlardır. Çünkü siyer-i nebi, nebevî sünnetin pratik tarafını temsil etmekte, onda Kur'ân canlı olarak somutlaşmakta ve rol model olarak Hz. Peygamber'in (sav) kişiliği tecelli etmektedir.³ Zira Yüce Allah, “*Andolsun ki, Allah'ın elçisinde sizin için, Allah'a ve âhiret gününe kavuşmayı uman ve Allah'ı çokça zikreden kimseler için (uyulacak en) güzel bir örnek (model) vardır*” (el-Ahzâb 33/21) buyurmaktadır.

Çağdaş dönemde siyer-i nebiden çıkarılacak ibret, ders ve hükümlere yoğunlaşan “fıkhu's-sîre” adıyla eser yazımı -tespitimize göre- Muhammed el-Gazzâlî ile başlamış, Ramazan el-Bûtî ve Münîr el-Gadbân ile devam etmiştir. Mevcut bir ihtiyaca cevap vermesi sebebiyle adı geçen müelliflerin eserlerinin yoğun ilgi ve kabul görmesi üzerine, farklı yazarlar tarafından da “fıkhu's-sîre” adlı eserlerin kaleme alındığı görülmektedir.

Makalemizde fıkhu's-sîre'nin tarifi, fıkhu's-sîre isimli eserler ve bunlardan en önemli gördüğümüz Gaz-zâlî, Bûtî ve Gadbân'ın kitaplarının tanıtım ve mukayesesi üzerinde duracağız. Bunlara geçmeden önce Muhammed b. Ali el-Yûlû el-Cezûlî'nin fıkhu's-sîre konusunda telif edilen eserlerle ilgili 4 Ocak 2018 tarihli “Mâ üllife fi fikhî's-sîreti'n-nebeviyye” adlı blog yazısını⁴ tanıtıp çalışmamızın ondan farkını belirteceğiz.

Cezûlî, fıkhu's-sîre adlı eserlerin yazım nedeninden bahsettikten sonra siyer-i nebinin fikhî ve aksiyon yönünü açıklamaya özel önem veren yazarlarda iki eğilimin ortaya çıktığını söyler. Birinci eğilimde olan çağdaş yazarlar siyer-i nebideki tarihî olayları serdetmede tarihsel yöntemi takip ederek siyere; peygamberlikten önce Arap Yarımadası'nın sosyal, ekonomik ve dinî durumuyla başlamışlar, Hz. Peygamber'in (sav) doğumu, diğer durumları, cihatçı hayatı, İslâm'a daveti ile devam etmişler ve onun (sav) vefatıyla bitirmişlerdir. Onlar siyer-i nebîyi anlatırken olayları analiz edip çıkarılan ders, ibret ve öğütleri ifade etmişlerdir.

Cezûlî, siyer-i nebîyi bütün olarak ele alan bu eğilime göre yazılan yirmi beş eser adını zikretmiştir. Bunlardan on beşinin adında “fıkhu's-sîre” geçmekte, dokuzu ise içerik itibarıyla fıkhu's-sîre'ye uymaktadır. O, bunların hepsini tek liste halinde vermiştir. “Fıkhu's-sîre” adını taşıyan on beş çalışmadan dokuzu kitap, biri doktora tezi olup makalemizde bunlara yer verdik. Geriye kalanın biri makale, ikisi Arap âleminde “diplom” (دبلوم) (diploma) denilen ve Türkiye'de tam karşılığı olmayıp yüksek lisans öncesi bir dereceyi temsil eden tez, ikisi ise İbn Kayyim'in *Zâdü'l-meâd* adlı eserinden derlenmiş kitaptır. Son iki çalışmaya, başka eserden derlendiği için fıkhu's-sîre eserleri listesinde değil “Fıkhu's-Sîre Literatürü”, makaleye ise “Fıkhu's-Sîre/Siyre İsimli Eserler” başlığının girişinde değindik. Şu iki tezi ise bu tür tezlerle bilimsel çalışmalarda atıf yapılmaması nedeniyle fıkhu's-sîre eserleri listesine almadık⁵:

Hatîce Belî, *Fıkhu's-sîreti'n-nebeviyye min hilâli merviyâtî ümmehâtî'l-mü'minîn min kütübî't-tis'a* (Akâdîr: Câmîatü İbn Zohr, Külliyyâtü'l-Âdâb ve'l-Ulûmî'l-İnsâniyye, Risâle Mukaddeme li Neyli Dîblûm ed-Dirâsâtî'l-Ulya'l-Muammaka, 2003-2004)

1 Mehmet Erdoğan, *Akıl-Vahiy Dengesi Açısından Sünnet* (İstanbul: MÜİFV Yayınları, 1995), 231.

2 Erdoğan, *Akıl-Vahiy Dengesi Açısından Sünnet*, 284.

3 Bk. Muhammed b. Ali el-Yûlû el-Cezûlî, “Mâ üllife fi fikhî's-sîreti'n-nebeviyye”, *arrabita.ma/blog* (4 Ocak 2018).

4 Cezûlî, “Mâ üllife fi fikhî's-sîre” (4 Ocak 2018).

5 Aynı gerekçeyle akademik amaçla yazılmamış şu eseri de fıkhu's-sîre eserleri listesine eklemedik: Yavuz Selim Dumangöz (ed.), *Kardeşliğe Davet Hz. Muhammed (sav) Fıkhu's Sîre* (Ankara: Ufuk Bilgisayar Basın Yayın Ltd. Şti., 2019).

Abdullatîf Lütfî, *Fıkhı't-tâa ve 'ş-şûrâ min hilâli's-sîreti'n-nebeviyye* (Akâdîr: Câmîatü İbn Zohr, Külliyyâtü'l-Âdâb ve'l-Ulûmi'l-İnsâniyye, Risâle Mukaddeme li Neyli Dîblûm ed-Dirâsâti'l-Ulya'l-Muamma-ka, 2003-2004).

İsim itibariyle fıkhı's-sîre ile ilgili gözüken bu iki tez, Edebiyat ve Beşeri İlimler Fakültesi'nde hazırlanmıştır. Tezlere ulaşım incelemeye imkânı bulamadığımız için içeriği hakkında kesin bir şey söyleyemiyoruz.

Makalemizde Cezûlî'nin zikrettiği eserlerden Türkçe çevirisi olanları belirttik ve “Fıkhı's-Sîre/Siyre İsimli Eserler” başlığında ilave olarak şu üç esere de yer verdik:

Orhan Aktepe, *Fıkhı's Siyre İslamın Pratiği Resulullah (sav)'ın Hayatı*, ed. M. Recai Başpehlivan (İstanbul: Gonca Yayınevi, 2017).

Üsâme Fahri el-Cündî, *Fıkhı's-sîreti'n-nebeviyye (Kirâa cedîde)* (Kahire: Cumhûriyyetu Mısra'l-Ara-biyye Vizâretü'l-Evkâf, 1440).

Muhammed en-Neccâr, *Fıkhı's-sîre ve 'z-zılâlu'n-nübüvve el-Asru'l-Mekkî* (Kahire: Dâru Müfekkiri-ne'd-Devle 2021).

Cezûlî, adı “fıkhı's-sîre” olmayan ama içerik itibariyle fıkhı's-sîre'yi konu edinen dokuz kitap adı zikretmiştir. Makalemizde bunlara “İçerik İtibariyle Fıkhı's-Sîre'yi Konu Edinen Çağdaş Eserler” başlığı altında yer verdiğimiz gibi, Saîd Havvâ'nın (ö. 1989) *el-Esâs fi's-sünne ve fikhîhâ es-Sîretü'n-nebeviyye* adlı kitabını ve Türkçe çevirisini de ekledik.

Cezûlî, siyer-i nebinin fikhî ve aksiyon yönünü açıklamaya özel önem veren yazarlarda ortaya çıkan ikinci eğilimin, siyer-i nebiye hususî bir yön belirleyerek yaklaşmak olduğunu belirtir ve bunları kendi içinde “siyasî, askerî ve güvenlik yönü”, “eğitim yönü”, “ekonomik, idarî, sosyal ve teknik yönü” ile “davet yönü” olmak üzere dört alt kısma ayırır. Siyer-i nebiyi siyasî, askerî ve güvenlik yönünden ele alan otuz iki; eğitim yönünden inceleyen sekiz; iktisâdî, idarî, sosyal ve teknik yönden tetkik eden on bir; davet yönünden ele alan üç olmak üzere toplam elli dört çalışma adını zikretmiştir. Siyer-i nebiyi bir bütün olarak ele almayıp sadece bir yönüne yoğunlaşan bu çalışmalara makalemizde yer verilmeyecektir.

Cezûlî, fıkhı's-sîre ile ilgili tespit ettiği çalışmaların sadece baskı bilgilerini vermekle yetinmiş, tanıtım ve mukayeselerini yapmamıştır. Makalemizde ise fıkhı's-sîre konusunda yazılan eserlerin baskı bilgileri yanında, Türkçe çevirileri olanlar belirtilecek tespit edilen yeni eserler eklenecek fıkhı's-sîre türünün –tespitimize göre- ilk ve en önemli üç eseri tanıtılıp, bunların birbiriyle mukayesesi yapılacaktır.

1. KAVRAMSAL ÇERÇEVE

“Fıkhı's-sîre”, “fikhî” ve “sîret” (ç. siyer) kelimelerinden oluşan bir terkiptir. Önce terkipte geçen kelimelerin anlamını sonra da terkip olarak manasını belirtelim.

1.1. FIKIH

Bir ilme adını veren fikhî kelimesi, sözlük itibariyle “bir şeyi bilmek, onu anlamak, idrak etmek, iyi ve tam olarak anlamak, derinlemesine kavramak” anlamlarına gelmektedir.⁶

İslâm'ın temel kaynağı olan Kur'an-ı Kerîm'de, hadis-i şeriflerde ve İslâm'ın ilk dönemlerinde fikhî kelimesinin kullanımı sözlük anlamı çerçevesinde kalmış olmakla birlikte, Kur'an ve hadisin Müslüman

6 Bk. Ebû Bekr Muhammed b. el-Hasen el-Ezdî İbn Düreyd, *Cemheretü'l-luğa*, thk. Remzî Münîr Ba'lbekî (Beyrut: Dâru'l-İlm li'l-Melâyîn, 1987), “fkh”, 2/968; Ebu'l-Hüseyn Ahmed el-Kazvîni er-Râzî İbn Fâris, *Mu'cemü mekâyisi'l-luga*, thk. Abduselâm Muhammed Hârûn (Kahire: Dâru'l-Fikr, 1399/1979), “fkh”, 4/442; Zeynüddîn Ebû Abdillâh Muhammed b. Ebî Bekr er-Râzî, *Muhtârü's-Sihâh*, thk. Yusuf eş-Şeyh Muhammed (Beyrut - Saydâ: el-Mektebetü'l-Asriyye - ed-Dâru'n-Nemûzeciyye, 1420/1999), “fkh”, 6/2243-2244; Râzî, “fkh”, 242; Muhammed b. Mükerrrem İbn Manzûr el-Ensârî İbn Manzûr, *Lisânü'l-Arab* (Beyrut: Dâru Sâdır, 1414), “fkh”, 13/522; Hayreddin Karaman, “Fikhî”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 1996), 13/1; Aydın Taş, *Fıkhı's-Siyre Siyer-i Nebî'den Çıkarılan Dersler ve Hükümler (Ders Kitabı)* (Diyarbakır: Dicle Üniversitesi Basım Müdürlüğü, 2018), 25.

toplumunun vahiy kaynaklı bilgi dayanağı olması bağlamında fıkıh kelimesi daha çok Kur'ân ve hadis merkezli dinî bilgiyi ve anlayışı (dinde derin bilgi sahibi olmayı) ifade etmek için kullanılmıştır. Ancak Müslüman toplumunda vahye dayalı bilgi yorumlanarak gelişince alt ilim dallarının oluşmasına paralel olarak hicrî ikinci asrın sonlarından itibaren İslâm'ın ferdî ve içtimaî hayata dair amelî hükümlerini inceleyen ilim dalını ifade eden bir terim halini almaya başlamıştır. Fıkıh sözcüğünün bir ilmî disiplin halini alması ise daha sonraki dönemlerde olmuştur.⁷

1.2. SİRET

Sîret, sözlükte “davranış, yol, sünnet (âdet), hâl, durum, gidişat, bir kimsenin ahlâkı, seciyesi ve hayat hikâyesi” gibi anlamlara gelir, çoğulu siyer'dir.⁸

Sîret ve siyer terim olarak Hz. Peygamber'in hayatı, hayatını konu edinen ilim dalı ve bu dalda yazılan eserler için kullanılmıştır. “Savaş yeri, savaş ve savaş hikâyeleri” anlamındaki “megâzî” ise Resûl-i Ekrem'in gazve ve seriyyelerinin tarihine ve bu konuda yazılan kitaplara isim olmuş, siyer kelimesinin eş anlamlısı halinde hem kendi başına hem de siyerle birlikte kullanılmıştır. Zamanla siyer yalnızca Hz. Peygamber'in hayatı için kullanılan bir terim haline gelmiş, sîret ise başka şahsiyetlerin hayatlarını anlatan kitapların adlarında da yer almıştır. Bu hassasiyet İslâm âlimlerinin Hz. Peygamber'e olan saygılarını anlatması bakımından önemlidir. Resûlullah'ın (sav) hayatını anlatan eserlere “sîretü'n-nebî” veya “es-sîretü'n-nebeviyye” de denilmektedir. Siyer terimi aynı zamanda savaş, esirler ve ganimetler başta olmak üzere devletler hukuku dallarına giren konulara isim olarak verildiği gibi⁹ bu alanda yazılan Muhammed b. Hasan eş-Şeybânî'nin *es-Siyerü'l-kebir*'i¹⁰ gibi kitapların isminde yer almış, ayrıca fıkıh kitaplarının bir bölümünün adı da olmuştur.¹¹

1.3. FIKHU'S-SİRE

Fıkhı's-sîre; kelime anlamı itibariyle siyretten anlaşılan fıkıh manasını ifade etmektedir.¹² Ancak bu adla yazılan eserlerde sadece siyer-i nebiden çıkarılan fikhî hükümlerden söz edilmemesi, itikâdî ve ahlakî hükümler yanında ders, öğüt ve ibretlerin de belirtilmesi, hatta bunların daha ağırlıklı olması, fıkhı's-sîre terkindeki “fıkıh” kelimesinin daha ziyade “siyreti anlamak, kavramak” şeklinde sözlük anlamında kullanıldığını, onunla siyer-i nebînin anlaşılıp ondan ders, öğüt, ibret ve hükümlerin çıkarılmasının kastedildiğini göstermektedir. Bu durum fıkhı's-sîre çalışmalarında verilen tarife yansıdığı gibi, –aşağıda zikredilecek eser adlarında görüleceği üzere- eser isimlerine de yansımıştır.

7 Bk. Karaman, “Fıkıh”, 13/1; Nuri Kahveci, “İslâmî İlimlerde Fıkıh-Siyer İlişkisi”, *İslâmî İlimlerde Siyer*, ed. Feyza Betül Köse (Kahramanmaraş: SAMER Yayınları, 2019), 78.

8 Bk. Ebû Nasr İsmâîl b. Hammâd el-Cevherî, *es-Sihâh tâcü'l-lüga ve sıhâhu'l-Arabiyye*, thk. Ahmed Abdulgafûr Attâr (Beyrut: Dâru'l-İlm li'l-Melâyîn, 1987 1407), “syr”, 2/691; Ebü'l-Kâsım Mahmûd b. Ömer ez-Zemahşerî, *el-Fâik fî garîbi'l-hadîs*, thk. Ali Muhammed el-Bicâvî - Muhammed Ebü'l-Fazl İbrahim (Beyrut: Dâru'l-Ma'rife, ts.), 2/198; Râzî, “syr”, 159; İbn Manzûr, “syr”, 4/389-390, ayrıca bk. 10/221; Muhammed A'lâ b. Ali et-Tehânevî, *Mevsûatü Keşşâfi ıstılahâti'l-funûn ve'l-ulûm*, thk. Alî Dahrûc, ed. Refik el-Acem (Beyrut: Mektebetü Lübnan, 1996), 1/998; Muhammed el-Murtazâ b. Muhammed ez-Zebîdî, *Tâcü'l-arûs min cevâhiri'l-Kâmûs*, thk. Heyet (Küveyt: Vizâratü'l-İrşâd ve'l-Enbâ' - el-Meclisü'l-Vatanî li's-Sekâfe ve'l-Funûn ve'l-Âdâb, 1422/1965-2001 1385), “syr”, 12/116-117; Münîr Muhammed Necîb el-Gadbân, *Fıkhı's-sîreti'n-nebeviyye* (Mekke: Câmiatü Ümmi'l-Kurâ, 1413/1992), 13, çev. 19; Mustafa Fayda, “Siyer ve Megâzî”, *Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 2009), 37/319.

9 Bk. Ahmet Yaman, “Siyer”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 2009).

10 Şeybânî'nin *es-Siyerü'l-kebir* adlı eseri hakkında bk. Ahmet Yaman, “es-Siyerü'l-Kebîr”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 2009); Aydın Taş, “Şeybânî, Muhammed b. Hasan”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 2010), 39/40-41; Aydın Taş, *İmam Muhammed'in Usul Anlayışı* (Ankara: Nizamiye Akademi, 2019), 64-72.

11 Bk. Fayda, “Siyer ve Megâzî”, 37/319; Şaban Öz, *İlk Siyer Kaynakları ve Müellifleri* (İstanbul: İSAR Vakfı Yayınları, 2008), 11; Taş, *Fıkhı's-Sîyre*, 25; Orhan Aktepe, *Fıkhı's-Siye İslamın Pratiği Resulullah (s.a.v)'ın Hayatı*, ed. M. Recai Başpehlivan (İstanbul: Gonca Yayınevi, 2017), 9, 10; Kahveci, “İslâmî İlimlerde Fıkıh-Siyer İlişkisi”, 83, 84, 91; Muhammed Yazıcı, “Siyer Literatürü Nasıl Oluşturdu?” (06 Ağustos 2022); Muhammed Latif Altun, *Aile Hukuku Özelinde Hanefî ve Evzâî Mezheplerinin Mukayesesi* (Ankara: İlahiyat Yayınları, 2020), 52.

12 Bk. Taş, *Fıkhı's-Sîyre*, 25; Kahveci, “İslâmî İlimlerde Fıkıh-Siyer İlişkisi”, 91.

Nitekim Uleymî, “fıkhü's-sîre” lafzının, siyerden anlaşılan dersleri ifade etmek için kullanıldığını, kiminin -İbn Kayyim'in *Zâdu'l-meâd*'da yaptığı gibi- (siyer-i nebîden çıkarılan) dersleri ve tafsîlî delillerden şer'î ahkâm istinbatının amaçlandığı fikhî ibretleri, kiminin dersleri ve yazarın görüşüne göre günümüzde insanların ihtiyaç duyduğu davetle ilgili ibretleri, kiminin nasların veya siyer-i nebî gölgesinde hayatın işaret ettiği dersleri ve ibretleri, kiminin ise dersleri, -istinbat ve tahlil kudreti nispetince- cihat, asker ve komutanlıkla ilgili ibretleri zikrettiğini söyler.¹³

Hûnî, fıkhü's-sîre'nin; siyer-i nebînin gidişatını, içerdiği dersleri, ibretleri, öğütleri ve hükümleri anlamaya çalışmak anlamına geldiğini ifade eder.¹⁴

Mursafî ise fıkhü's-sîre'nin sadece siyer ve sahih hadislerle ilgili Kur'ân ayetlerini anlatmak olmadığını, onun daha ziyade olayların yorumlanması, dağınık olanların toplanarak açık ve gizli bağlantıların bulunup uyumlu bir halka (bütün) yapılması, cüz'iyâtın (parçacıkların birbiriyle) etkileştirilmesi, zaman ve mekân-daki canlı nesneye uzanılması olduğunu belirtir.¹⁵

Fıkhü's-sîre adlı kitaplardan temin edip inceleyebildiklerimizin çoğunda doğrudan fıkhü's-sîre tarifi yapılmamıştır. Ancak belirtilen anlam eserin adı, önsöz/girişteki ifadeler, yöntem ve içerikten anlaşılmaktadır. Muhtemelen bundan dolayı tarif yapma ihtiyacı duyulmamıştır.

“Fıkhü'l-hadîs” terimleşmiş olmasına¹⁶ rağmen fıkhü's-sîre'nin henüz kavramlaşmadığını söyleyebiliriz. Bunda fıkhîta siyer kitaplarındaki bilgilerin delil olarak kullanılmamasının etkili olduğu kanaatindeyiz. Zira İslam kültür ve medeniyeti tarihinde özellikle hadis-i şeriflerin sahip olduğu güvenilirlik ve kutsallık siyer kitaplarında yoktur. Âlimler hadislere daha güvenilir ve daha kesin gözüyle bakmışlardır. Çünkü rivayetler hususunda hadis eserlerinde gösterilen titizlik siyer eserlerinde gösterilmemiştir. Ayrıca hadis kitaplarında konu merkezli anlatım olması nedeniyle siyerle ilgili rivayetler kısadır, genellikle olayı bağlı olduğu unsurlarıyla ifade etmez ve kronolojik değildir. Dolayısıyla rivayetler, olayların birbiriyle bağlantılı anlatımının esas olduğu siyer (ve tarih) yazımı için yeterli olmamış,¹⁷ zorunlu olarak aradaki boşlukları doldurmada insan unsuru devreye girmiştir.¹⁸ Bu durumun siyer kitaplarındaki bilgilerin güvenilirliği hakkında şüphe meydana getirmesi sebebiyle hadis kitaplarının güvenilirliği ve sağlamlığı siyer kitapları ile mukayese edilemez. Nitekim Gazzâlî, siyreti yazan eski ve yeni tarihçiler ile başkalarının rivayetlerin kesinliğini sağlamada zayıf kaldıklarını belirtir.¹⁹

2. FIKHU'S-SİRE ESERLERİ

“Fıkhü's-Sîre” adıyla eser yazımı –tespit edebildiğimiz kadarıyla- çağdaş döneme aittir ve Muhammed el-Gazzâlî'nin (ö. 1996) *Fıkhü's-sîre* (1965) adlı eseri ile başlamış, Ramazan el-Bûtî ile devam etmiş, ilgi ve kabul görmesi üzerine başka eserler yazılmış ve hâlen de yazılmaya devam etmektedir.

13 Ahmed Muhammed el-Uleymî, *Dürûs fi ş-sîreti'n-nebeviyye ve iberuhâ: Fıkhü's-sîre* (Abu Dabi: Câmiatü'l-İlmârâti'l-Arabîyyeti'l-Müttehîde, 2000), 6-7.

14 es-Sâdık Muhammed el-Hûnî, “Fıkhü's-sîre min hılâli Gazveti Uhud”, *Mecelletü Câmiati'l-Melik Suûd el-Ulûmu't-Terbeviyye ve'd-Dirâsâtü'l-İnsâniyye* 15/1 (1423/2003), 335.

15 Sa'd el-Mursafî, *el-Câmiu's-sahîh li ş-sîreti'n-nebeviyye* (Kuveyt: Mektebetü İbn Kesîr, 1430), 1/204.

16 Fıkhü'l-hadîs; hadislerin anlaşılmasını ve onlardan hüküm çıkarılmasını konu edinen ilim dalını ifade etmektedir. Bk. Mehmet Görmez, “Fıkhü'l-Hadîs”, *Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 1995).

17 Bk. Yazıcı, “Siyer Literatürü Nasıl Oluşturdu?” (06 Ağustos 2022); Mustafa Fayda, “İbn İshak”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 1999), 20/94-95. “Fıkhü's-sünne” adlı kitaplarda da, fikhî meseleler ve ilgili hadisi şerifler, konu merkezli ele alınır.

18 Soner Duman bu durumu; “Hadisler, Hz. Peygamber'in hayatına ait bizlere parça bilgi sunan fotoğrafçılardır. Bunların içinde yer alması gereken ana albüm ise siyerdir.”, Muhammet Yazıcı ise “Hadisler Hz. Peygamberimizin hayatından çıkarılmış fotoğraf kareleri ise siyer bu fotoğrafların öncesi ve sonrasını, çekildiği ortamı ve şartları bize gösterir. Bir video nasıl fotoğraf karelerinden oluşuyorsa, siyer de hadislerin yan yana getirilip bir örgü içerisinde sunulmasından meydana gelir.” benzetmesi ile açıklar. Soner Duman, “Siyer Olmadan Asla!”, *Facebook* (28 Ocak 2018, 23:41); Yazıcı, “Siyer Literatürü Nasıl Oluşturdu?” (06 Ağustos 2022).

19 Gazzâlî kendisinin Hz. Peygamber'in siyretini yazarken doğru yöntemi iltizam ettiğini, saygın kaynaklara dayandığını ve bu alanda iyi bir seviyeye ulaştığını zannettiğini ifade eder. Muhammed el-Gazzâlî, *Fıkhü's-sîre* (Beyrut: Dâru'l-Kalem, 1427/2006), 11.

T.C. Kültür Bakanlığı'na bağlı yazma eserlerin bulunduğu 67 kütüphanenin kayıtlarının mevcut olduğu İSAM Türkiye Kütüphaneleri Veri Tabanında²⁰ yaptığımız taramada “fikhu's-sîre” adında herhangi bir yazma eser tespit edemedik.

el-Mektebetü'ş-Şâmîle (vr. 1443) programında yaptığımız tarama sonucuna göre ise adında “fikhu's-sîre” geçen, siyer ilmine ait bir yazma eser kaydı bulunmaktadır. Yazma, Yemen San'a şehrinde el-Mektebe Kütüphanesi 167 kayıt numarasında el-Mehdî Lidînillâh veya İbnü'l-Murtazâ olarak bilinen Ahmed b. Yahyâ b. el-Murtazâ'ya (ö. 840 h) ait *er-Ravzatü'n-nazîra fî şerhi Kitâbi'd-Dürreti'l-münîre min fikhu's-sîre* (الروضة النضيرة في شرح كتاب الدرّة المنيرة في الغريب من فقه السيرة)²¹ adını taşımaktadır.²¹ Yazma kaydında eserin siyer ilmine ait olduğunun söylenmesi, adındaki “fikhu's-sîre” ifadesinin, “siyeri anlamak” anlamında olması ihtimalini kuvvetlendirmektedir. Kesin bir şey diyebilmek için söz konusu eserin incelenmesi gerekmektedir.

Hanbelî âlim İbn Kayyim el-Cevziyye'nin (v. 751/1350) “*Fikhu's-Siyre Peygamber (sav)'in Hayatı*” adıyla Türkçe çevirisi yayınlanan eser²², Arapça adından da anlaşıldığı üzere onun *Zâdü'l-meâd* adlı eserinden başkaları tarafından derlenmiştir.²³

2.1. FIKHU'S-SÎRE/SİYRE İSİMLİ ESERLER

Günümüzde “fikhu's-siyre” adıyla -tespit edebildiğimiz kadarıyla-, on dördü kitap, biri doktora tezi olmak üzere on beş eser yazılmıştır.²⁴ Kitaplardan birisi Türkçe, diğerleri Arapçadır, üç tanesinin Türkçe çevirisi vardır. Aşağıda bunları ilk baskı tarihlerine göre listeleyip baskı bilgisi ve -varsa- Türkçe çevirisini belirteceğiz. Bir sonraki ana başlıkta Gazzâlî, Bûtî ve Gadbân'ın eserlerini tanıtıp birbiriyle mukayeselerini yapacağız. Burada ise diğer eserlerden ulaşabildiklerimiz hakkında kısa bilgi vereceğiz.

1) MUHAMMED EL-GAZZÂLÎ (Ö. 1996) - FIKHU'S-SÎRE (1965)

Mısırlı âlim ve fikir adamı Muhammed el-Gazzâlî'nin (1917-1996)²⁵ *Fikhu's-Sîre* adlı eseri ilk defa 1965'de Dâru'l-Kutubi'l-Hadîse tarafından yayınlanmış, daha sonra çeşitli baskıları yapılmıştır.²⁶ Dâru'l-Kalem baskısı (Dımaşk: 4. Basım, 1989) 478 sayfadır.²⁷ Eser Türkçeye çevrilmiştir (470 sayfa)²⁸. Bu eserin tanıtımı bir sonraki ana başlıkta yapılacaktır.

20 Türkiye Diyanet Vakfı İslam Araştırmaları Merkezi (İSAM), “Türkiye Kütüphaneleri VT” (08 Eylül 2022).

21 Merkezü'l-Melik Faysal, *Hizânetü't-türâs: Fihrisü mahtûtât*, ts., 77/288, rakam 78343.

22 Ebû Abdillâh Şemsüddîn Muhammed b. Ebî Bekr İbn Kayyim el-Cevziyye, *Fikhu's-Siyre Peygamber (s.a.v)'in Hayatı*, çev. Hanifi Akın (İstanbul: Karınca & Polen Yayınları, 2011). Eserin Arapçası Mısırlı muâsir âlim İmâd Zekî el-Bârûdî tarafından derlenmiştir.

23 Ebû Abdillâh Şemsüddîn Muhammed b. Ebî Bekr İbn Kayyim el-Cevziyye, *Fikhu's-sîreti'n-nebeviyye min Zâdi'l-meâd fî hedyi hayri'l-ibâd*, haz. es-Seyyid el-Cemîlî (Beyrut: Dâru'l-Fikri'l-Arabî, 1406/1986); Ebû Abdillâh Şemsüddîn Muhammed b. Ebî Bekr İbn Kayyim el-Cevziyye, *Fikhu's-sîreti'n-nebeviyye min Zâdi'l-meâd*, haz. Abdurrahmân el-'Îk, Dımaşk (Beyrut - Dımaşk: Dâru'l-Hikme, 1410); Taş, *Fikhu's-Sîre*, 26; Cezûlî, “Mâ üllife fî fikhi's-sîre” (4 Ocak 2018).

24 Fikhu's-sîre ile ilgili Sâdık Muhammed el-Hûnî'nin “*Fikhu's-sîre min hılâli Gazveti Uhud*” adlı makalesi vardır. Makalede Uhud Gazvesi hakkında bilgi verildikten sonra “Uhud Savaşı'ndan Sonuçlar” başlığı altında gazveden çıkarılan öğütler, ibretler ve hükümler de belirtilmiştir. Kaynakları arasında Bûtî'nin *Fikhu's-sîre* adlı eseri de vardır. Hûnî, “Fikhu's-sîre min hılâli Gazveti Uhud”, 333-374.

25 Gazzâlî hakkında bk. Şahin Güven, “Muhammed Gazali (1917-1996) ve et-Tefsîru'l-Mevzû li Suveri'l-Kur'âni'l-Kerîm İsimli Eserindeki Tefsir Metodu”, *Bilimname* 34 (Şubat 2017), 99-104; Muhammed el-Gazzâlî hakkında bk. Muhammed İmâre, “Muhammed el-Gazzâlî”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 2020).

26 Bk. Cezûlî, “Mâ üllife fî fikhi's-sîre” (4 Ocak 2018).

27 Türkiye Diyanet Vakfı İslam Araştırmaları Merkezi (İSAM), “İSAM Kütüphanesi” (13 Eylül 2022).

28 Muhammed el-Gazzâlî, *Fikhu's-Sîre Resûlullah'in (sav) Hayatı*, çev. Resûl Tosun (İstanbul: Risale Yayınları, 2010).

2) MUHAMMED SAİD RAMAZAN EL-BÛTÎ (Ö. 2013) - FIKHU'S-SÎRE (1967)

Muhammed Saîd Ramazan Bûtî'nin (1929-2013)²⁹ eserinin ilk baskısı Beyrut'ta 1386/1967 yılında Dâru'l-Fikri'l-Hadîs tarafından iki cilt halinde yayınlanmıştır. İlk cilt *Fikhu's-sîre mine'l-milâd ile'l-hicre* (171 sayfa), ikinci cilt ise *Fikhu's-sîre min ba'di'l-hicre ile'l-vefât* (322 sayfa) adını taşımaktadır. Eserin birçok baskısı yapılmıştır.³⁰ Kitaba daha sonra Hülefâ-i Râşidîn ile ilgili özet bilginin verildiği kısım eklenmiş ve *Fikhu's-sîreti'n-nebeviyye mea mücez li hilâfeti'r-râşide* adıyla yayınlanmıştır (759 sayfa, siyer-i nebi kısmı 507 sayfa).³¹ Bûtî'nin eserinin Türkçe'ye iki farklı çevirisi yapılmıştır.³² Ali Nar ve Orhan Aktepe çevirisi daha sonra Muharrem Önder tarafından Arapçasıyla karşılaştırarak redaksiyondan geçirilmiştir.³³ Bu eserin tanıtımı bir sonraki ana başlıkta yapılacaktır.

3) MUHAMMED ABDÛLKÂDİR EBÛ FÂRİS (Ö. 2015) - FIKHU'S-SÎRE (1976)

Ebû Fâris'in (1938-2015) eseri Kahire'de 1976 yılında Dâru'l-Kütübî'l-Hadîse tarafından yayınlanmıştır.³⁴

4) MUNİR MUHAMMED NECİB EL-GADBÂN (Ö. 2014) - FIKHU'S-SÎRETİ'N-NEBEVİYYE (1989)

Münîr Muhammed Necîb el-Gadbân'ın (1942-2014), *Fikhu's-sîreti'n-nebeviyye* adlı eserinin Mekke'deki Ümmü'l-Kurâ Üniversitesi 1989 tarihli birinci³⁵ ve 1413/1992 tarihli ikinci baskısı 751 sayfadır. Eser Türkçe'ye çevrilmiştir (Tek cilt olarak Türkçeye çevrilen eser 669³⁶ sayfa, iki cilt halinde yayınlanan ise 400+460 sayfadır³⁷). Bu eserin tanıtımı bir sonraki ana başlıkta yapılacaktır.

5) AHMED MUHAMMED EL-ULEYMÎ (Ö. 2010) - DÜRÛS Fİ'S-SÎRETİ'N-NEBEVİYYE VE İBERUHÂ: FIKHU'S-SÎRE (2000)

Uleymî'nin (1949-2010) *Dürûs fi's-sîreti'n-nebeviyye ve iberuhâ: Fikhu's-sîre* adlı eseri 2000 yılında Abu Dabi'de Câmîatü'l-İmârâti'l-Arabiyyeti'l-Müttehîde tarafından yayınlanmıştır ve 351 sayfadır.³⁸

Uleymî'nin eseri; mukaddime, sıra numarası verilmeyen on üç bölüm ve sonuçtan oluşmaktadır. Bölümlerin adları şöyledir: 1) İslam'dan Önce Araplar, 2) Sîret-i Nebeviyye'nin Özellikleri, 3) Vahiy, 4) Mekke'de Gizli Davet, 5) Mekke'de Açık Davet, 6) Savaş (Çatışma) Alanından Uzaklaştırmak, 7) İsrâ ve Mi'râc, 8)

29 Bûtî hakkında bk. Mahsum Aslan, *Muhammed Saîd Ramazan el-Bûtî'nin Hayatı Eserleri İlmî Kişiliği ve Fıkıhçılığı* (Diyarbakır: Dicle Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2014); Najmeddîn Allissa, "Muhammed Sa'îd Ramazân el-Bûtî (1347/1929-21 Mart 2013)", *Hadis Tetkikleri Dergisi* 13/2 (2015), 167-170; Hüsni Turgut, "el-İnsân müseyyer em muhayyer? Muhammed Sait Ramazan el-Butî, Daru'l-Fikri'l-Muasır, Beyrut 2009, 238 s.", *Bingöl Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 5/9 (Ocak 2017), 297; Bayram Pehlivan, "Bûtî", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (Ankara: TDV Yayınları, 2020), Ek-1/221-224.

30 Bk. Cezûlî, "Mâ üllife fi fikhî's-sîre" (4 Ocak 2018); İSAM, "İSAM Kütüphanesi" (13 Eylül 2022).

31 Muhammed Saîd Ramazan el-Bûtî, *Fikhu's-sîreti'n-nebeviyye mea mücez li hilâfeti'r-râşide* (Dımaşk - Beyrut: Dâru'l-Fikri'l-Muasır - Dâru'l-Fikr, 1411/1990) (589 sayfa).

32 Muhammed Saîd Ramazan el-Bûtî, *Fikhu's-Siyre Peygamberimiz (S.A.V.)in Uygulamasıyla İslâm*, çev. Ali Nar - Orhan Aktepe (İstanbul: Gonca Yayınevi, 1992); Muhammed Saîd Ramazan el-Bûtî, *Fikhu's-Siyre*, çev. Aydın Atik (İstanbul: Bilge Adam Yayınevi, 2012).

33 Muhammed Saîd Ramazan el-Bûtî, *Fikhu's-Siyre Hz. Muhammed'in (sav)'in Uyguladığı İslâm*, çev. Ali Nar - Orhan Aktepe (İstanbul: İslâmî Edebiyat Yayınları, 2003).

34 Cezûlî, "Mâ üllife fi fikhî's-sîre" (4 Ocak 2018).

35 İSAM, "İSAM Kütüphanesi" (13 Eylül 2022).

36 Münîr Muhammed Necîb el-Gadbân, *Fikhu's-Sîre: Resûlullah'ın (sav) Hayatı ve Daveti*, çev. Mehmet Aydemir (İstanbul: Ravza Yayınları, 2012).

37 Münîr Muhammed Necîb el-Gadbân, *Fikhu's-Sîre: Resûlullah'ın (sav) Hayatı ve Daveti*, çev. Mehmet Aydemir (İstanbul: Ravza Yayınları, 2014).

38 Bk. Cezûlî, "Mâ üllife fi fikhî's-sîre" (4 Ocak 2018); "Dürûs fi's-sîreti'n-Nebeviyye ve iberuhâ: Fikhu's-sîre" (Erişim 07 Ağustos 2022); Uleymî, *Dürûs fi's-sîreti'n-nebeviyye ve iberuhâ: Fikhu's-sîre*.

Resul'ün (sav) Kendisini Kabilelere Sunması, 9) Medine'ye Hicret, 10) Savaşa İzin, 11) Gazveler, 12) Refik-i A'lâ'ya, 13) Mü'minlerin Anneleri.

6) MUVAFFAK SÂLİM NÛRÎ – FIKHU'S-SÎRETİ'N-NEBEVİYYE: KİRÂA SİYÂSİYYE DA'VİYYE HAREKİYYE (2006)

Nûrî'nin eseri Dımaşk'ta 2006 yılında Dâru İbn Kesîr tarafından yayınlamıştır³⁹ ve 448 sayfadır.⁴⁰

7) ZEYD B. ABDİLKERÎM EZ-ZEYD – FIKHU'S-SÎRE (2007)

Zeyd b. Abdilkerîm ez-Zeyd'in eseri 1428/2007 yılında Riyad'da Dâru't-Tedmuriyye tarafından 735 sayfa olarak yayınlanmıştır.⁴¹

Zeyd'in eseri⁴²; mukaddime, medhal (giriş) ve yedi fasıldan oluşmaktadır. Fasil adları şöyledir: 1) Başlangıçtan Bi'setin Hemen Öncesinde Fıkhı's-Sîre, 2) Bi'setten Habeşistan'a Hicrete Fıkhı's-Sîre, 3) Hamza ve Ömer'in (r.anhumâ) Müslüman Olmasından İsrâ'nın Sonuna Kadar Fıkhı's-Sîre, 4) (Resûl'ün Kendisini) Kabilelere Sunmasından Hicrete Fıkhı's-Sîre, 5) (Resûl'ün) Medine'ye Varmasından Benû Kureyza Gazvesi'ne Kadar Fıkhı's-Sîre, 6) Hudeybiye'den Mu'te Gazvesi'nin Sonuna Fıkhı's-Sîre, 7) Mekke Fetminden Resûl'ün (sav) Vefatına Fıkhı's-Sîre.

8) MUNÎR MUHAMMED NECÎB EL-GADBÂN (Ö. 2014) – FIKHU'T-TEMKÎN FÎ'S-SÎRETİ'N-NEBEVİYYE (2010)

Gadbân'ın eseri Mansûra'da 1431/2010 yılında Dâru'l-Vefâ tarafından neşredilmiştir.⁴³

9) EKREM ZİYA EL-UMERÎ - MİN FIKHİ'S-SÎRETİ'N-NEBEVİYYE (2012)

Umerî'nin eseri Beyrut'ta Dâru İbn Hazm tarafından 2012 yılına yayınlanmıştır.⁴⁴

10) AHMED ES-SÂLİK VELED AHMED MAHMÛD - FIKHU'L-EVLEVİYYÂT MİN HİLÂLİ'S-SÛNNE VE'S-SÎRE (DOKTORA TEZİ - 2015)

Ahmed es-Sâlik Veled Ahmed Mahmûd tarafından Fas'ın Sâyis şehrindeki Sîdî Muhammed Bin Abdillâh Üniversitesi Edebiyat ve Beşeri İlimler Fakültesi'nde yapılmış doktora tezidir.⁴⁵ İsim itibarıyla fıkhı's-sîre ile ilgili gözükmektedir. Ancak teze ulaşıp inceleme imkânı bulamadığımız için içeriği hakkında kesin bir şey söyleyemiyoruz.

11) ABDULLÂH İBRÂHÎM EL-MÛSÂ - MUHÂDARÂT FÎ FIKHİ'S-SÎRE (2015)

Mûsâ'nın eseri Riyad'da 1425/2015 yılında Mektebetü'r-Rüşd tarafından yayınlamıştır.⁴⁶

39 Cezûlî, "Mâ üllife fî fıkhı's-sîre" (4 Ocak 2018).

40 "Fıkhı's-sîreti'n-nebeviyye: Kirâa siyâsiyye da'viyye harekiyye" (09 Eylül 2022).

41 Cezûlî, "Mâ üllife fî fıkhı's-sîre" (4 Ocak 2018).

42 Zeyd b. Abdilkerîm ez-Zeyd, *Fıkhı's-sîre* (Riyad: Dâru't-Tedmuriyye, 1428).

43 Cezûlî, "Mâ üllife fî fıkhı's-sîre" (4 Ocak 2018).

44 Cezûlî, "Mâ üllife fî fıkhı's-sîre" (4 Ocak 2018).

45 Cezûlî, "Mâ üllife fî fıkhı's-sîre" (4 Ocak 2018).

46 Cezûlî, "Mâ üllife fî fıkhı's-sîre" (4 Ocak 2018).

12) ORHAN AKTEPE

- FIKHU'S SİRE İSLAMIN PRATIĞI RESULULLAH (SAV)'IN HAYATI (2017)

Ramazan Bûtî'nin *Fıkhı's-Siyre* adlı eserinin mütercimlerinden olan Orhan Aktepe⁴⁷ *Fıkhı's Siyre İslamın Pratiği Resulullah (sav)'ın Hayatı* adıyla eser yazmıştır ve 372 sayfadır.⁴⁸

Aktepe'nin eseri; altı bölümden oluşmaktadır. 1) Birinci bölüme ad verilmemiştir ve sîret-i nebeviyye'ye giriş mahiyetindeki bilgiler verilmiştir. Diğer bölümlerin adları şöyledir: 2) Doğumdan Bi'sete Kadar, 3) Bi'setten Biata, 4) Biat'tan Bedir'e, 5) Medine'den Hudeybiye'ye, 6) Hudeybiye'den Davetin Tamamlanmasına.

13) ÜSÂME FAHRİ EL-CÜNDÎ - FIKHU'S-SÎRETİ'N-NEBEVİYYE (KİRÂA CEDÎDE) (2019)

Cündî'nin eseri 1440/2019 yılında Mısır Evkâf Bakanlığı tarafından Kahire'de yayınlanmıştır ve 307 sayfadır.⁴⁹

Cündî'nin eseri; Mısır Vakıflar Bakanı Muhammed Muhtâr Cum'a Mebrûk'un takdimi, temhîd (giriş) ve iki kısımdan oluşmaktadır. Birinci kısım "Nebi'nin Doğumundan Onurlu Hicrete", ikinci kısım "Hicretten Veda Haccı'na" başlıklarını taşımaktadır. Eserde gazvelere yer verilmemiştir.

14) MUHAMMED EN-NECCÂR

- FIKHU'S-SİRE VE ZİLÂLU'N-NÜBÜVVE EL-ASRU'L-MEKKÎ (2021)

Neccâr'ın eseri Kahire'de 2021 yılında Dâru Müfekkirîne'd-Devle tarafından yayınlanmıştır ve 595 sayfadır.⁵⁰

15) İSA EL-ÂKÛB - FIKHU'S-SÎRETİ'N-NEBEVİYYE (TS.)

'Âkûb'un eseri Beyrut'ta Dâru'l-Fikr tarafından yayınlanmıştır ve baskı tarihi belirtilmemiştir.⁵¹

2.2. İÇERİK İTİBARIYLA FIKHU'S-SİRE'Yİ KONU EDİLEN ÇAĞDAŞ ESERLER

Fıkhı's-sîre adını taşımasa da bu içeriğe sahip eserler önceden beri yazılmıştır. Meselâ, Hanbelî fakih İbn Kayyim el-Cevziyye, "*Zâdü'l-meâd fi hedyi hayri'l-'ibâd*" adlı ansiklopedik mahiyetteki eserinde; Hz. Peygamber'in hayatı, günlük yaşayışı ve uygulamalarından çıkarılan dînî, ahlâkî, hukukî vb. hükümleri anlatmıştır.⁵² Bu nevi eserlerin günümüzde de yazıldığını görmekteyiz. Bunlar -tespit edebildiğimiz kadarıyla-, on tanedir ve hepsi Arapçadır. Dört tanesinin Türkçe çevirisi yapılmıştır. Aşağıda bunları ilk baskı tarihlerine göre listeleyip baskı bilgisi ile -varsa- Türkçe çevirisini belirteceğiz ve ulaşabildiklerimiz hakkında kısa bilgi vereceğiz.

47 Bûtî, *Fıkhı's-Siyre Peygamberimiz (S.A.V.)in Uygulamasıyla İslâm*.

48 Aktepe, *Fıkhı's Siyre İslamın Pratiği Resulullah (s.a.v)'ın Hayatı*.

49 Üsâme Fahri el-Cündî, *Fıkhı's-sîreti'n-nebeviyye (Kirâa cedîde)* (Kahire: Cumhûriyyetu Mısra'l-Arabiyye Vizâretü'l-Evkâf, 1440).

50 "Fıkhı's-sîre ve zilâlu'n-nübüvve el-Asru'l-Mekkî" (11 Ağustos 2022); "Fıkhı's-sîre ve zilâlu'n-nübüvve: el-Cüz'ü'l-evvel. el-Asru'l-Mekkî" (11 Ağustos 2022).

51 Cezûlî, "Mâ üllife fi fıkhı's-sîre" (4 Ocak 2018).

52 Mehmet Efendioğlu, "Zâdü'l-Meâd", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 2013), 44/63; Hacı Yunus Apaydın, "İbn Kayyim el-Cevziyye", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 1999), 20/122; Taş, *Fıkhı's-Siyre*, 30.

1) MUSTAFA ES-SİBÂÎ (Ö. 1964) - ES-SÎRETÜ'N-NEBEVİYYE DÜRÛS VE İBER (1972)

Sibâî'nin eserinin çeşitli baskıları vardır. Beyrut'ta 1405/1985 yılında el-Mektebü'l-İslâmî tarafından yayınlanan 8. basımı 175 sayfadır.⁵³ Kitabın Türkçeye farklı çevirileri vardır:⁵⁴

Hz. Muhammed (sav) ve Hayatı (İbretler Öğütler), çev. M. Said Şimşek - Nezir Demircan (Ankara: İkbal Yayınları, 1976), 169 sayfa.

Peygamberimizin Hayatından Dersler ve İbretler, çev. Yusuf Yılmaz (İstanbul: Risale Yayınları, 3. Basım, 1987), 144 sayfa.

Hz. Muhammed (sav) ve Hayatı, çev. M. Sait Şimşek (Konya: Tekin Kitabevi, 1992), 184 sayfa.

Hz. Muhammed (sav) Siyer-i Nebi, (Riyad: International Islamic Federation, 1994), 198 sayfa.

Hz. Muhammed'in Hayatı: Dersler ve İbretler, çev. Hüseyin Sevmeye (İstanbul: Özgün Yayıncılık, 1991), 191 sayfa.

Sibâî'nin eseri; Adnan Zerzûr'un takdimi, müellifin mukaddimesi (önsözü), mukaddime ve altı fasıldan oluşmaktadır. Fasılların adları şöyledir: 1) (Hz. Peygamber'in) Bi'set Öncesi Hayatı, 2) Bi'setten İtibaren Sîret Hakkında, 3) Hicretten Sonraki Sîret Hakkında, 4) Hicretten Nebî'nin Medine'de İstikrarına Kadar Sîret Hakkında, 5) Resûl'ün Askerî Savaşları Hakkında, 6) Mekke Fethi'nden Resûl'ün Vefatına Kadar Meydana Gelen En Önemli Olaylar Hakkında.

2) SAİD HAVVÂ (Ö. 1989)

- EL-ESÂS Fİ'S-SÜNNE VE FİKHIHÂ ES-SÎRETÜ'N-NEBEVİYYE (1989)

Saîd Havvâ'nın eserinin ilk baskısı Kahire'de 1409/1989 yılında Dârü's-Selâm tarafından yapılmıştır. *el-Esâs fi's-sünne ve fikhuhâ* serisi toplam 15 cilttir. Üç ana bölümden oluşan eserde hadislerden hareketle Resûl-i Ekrem'in hayatının anlatıldığı birinci bölüm dört cilt olarak "Kısmü's-sünne", akâid konularının ve itikadî mezheplerin işlendiği ikinci bölüm ise üç cilt halinde "Kısmü'l-akâid" başlığıyla yayınlanmıştır. Bu iki kısım *el Esas fi's Sünne Siyretün Nebeviyye* adıyla Türkçeye çevrilmiştir (10 cilt, ilk 6 cildi sünnet kısmı, birinci cildi 527, ikinci cildi 524, üçüncü cildi 517, dördüncü cildi 585, beşinci cildi 623, altıncı cildi ise 680 sayfa).⁵⁵ "Kısmü'l-akâid" in çevirisi *Hadislerle İslâm Akaidi* ismiyle de basılmıştır (5 Cilt, çev. M. Ahmet Varol vd. İstanbul: Hikmet Neşriyat, ts., birinci cildi 560, ikinci cildi 532, üçüncü cildi 460, dördüncü cildi 495, beşinci cildi 452 sayfa). İbadet ve cihadla ilgili konuların ele alındığı üçüncü bölüm ise yedi cilt olarak "Kısmü'l-ibâdât" başlığıyla yayınlanmış ve *Hadislerle İbadet Ansiklopedisi* adıyla Türkçeye çevrilmiştir (12 Cilt, çev. M. Ahmet Varol vd. İstanbul: Aksa Yayın, ts.).⁵⁶

el-Esâs fi's-sünne ve fikhuhâ serisinin aynı yayınevi tarafından 1416/1995 yılında yapılan üçüncü baskısında birinci kısma "es-Sîretü'n-nebeviyye" adı verilmiş olup dört ciltten oluşmaktadır. Ciltlere müteselsil sayfa numarası verilmiş olup toplam 2204 sayfadan oluşmaktadır.⁵⁷

Havvâ'nın eserinin "es-Sîretü'n-nebeviyye" adlı kısmı; nâşirin mukaddimesi, müellifin mukaddimesi, altı bab ve sonuçtan meydana gelmektedir. Babların başlıkları şöyledir: 1) Başlamasından Şerefli Nübüvete Kadar (Hz. Peygamber'in) Sîreti Hakkında, 2) Bi'setten Medine'de İstikrarına Kadar, 3) Medine'de İstikrardan Vefatına Kadar, 4) (Hz. Peygamber'in) Nitelikleri, Özellikleri ve Şemâili Hakkında, 5) Resûl'ün (sav) Mucizeleri Hakkında, 6) Resûl'ün (sav) Etrafındaki Şeref Çemberleri (Takdim; Ümmetin Fazileti; Arapların, Kureyş'in ve Bazı Kabilelerin Fazileti; Âl-i Beyti, Ashâbı).

53 Mustafa es-Sibâî, *es-Sîretü'n-nebeviyye Dürûs ve iber* (Beyrut: el-Mektebü'l-İslâmî, 1405/1985).

54 Türkiye Diyanet Vakfı İslam Araştırmaları Merkezi (İSAM), "İSAM Kütüphanesi" (23 Temmuz 2022).

55 Saîd Havvâ, *el Esas fi's Sünne Siyretün Nebeviyye*, çev. Abdurrahim Ali Ural vd. (İstanbul: Aksa Yayın, 1991).

56 Hilal Görgün, "Saîd Havvâ", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 2008), 35/561; İSAM, "İSAM Kütüphanesi" (13 Eylül 2022).

57 Saîd Havvâ, *el-Esâs fi's-sünne ve fikhuhâ es-Sîretü'n-nebeviyye* (Kahire: Dârü's-Selâm, 1416/1995).

3) MÜNİR MUHAMMED NECİB EL-GADBÂN, EL-MENHECÜ'L-HAREKÎ Lİ'S-SÎRETİ'N-NEBEVİYYE (1995)

Gadbân'ın daha önce iki cilt halinde basılan eseri Ürdün'de 1411/1995 yılında Mektebetü'l-Menâr tarafından ilk iki cilt tek cilt halinde olmak üzere üç cilt halinde yayınlamıştır (ilk iki cilt 446 sayfa, üçüncü cilt 210 sayfa).⁵⁸ Eser, *Nebevi Hareket Metodu Teori ve Pratik* adıyla Türkçe çevrilmiş ve iki cilt halinde (472 + 372 sayfa) yayımlanmıştır.⁵⁹

Gadbân'ın eseri; önsöz, "Nebevî Hareket Metodu ile Ne Kastediyoruz?" başlığı, ikisi Mekke, ikisi Medine dönemine ait "merhale" adlı dört bölüm ve sonuçtan oluşmaktadır. Merhalelerin başlıkları şöyledir: (Mekke dönemi:) 1) Gizli Davet ve Gizli Örgütlenme, 2) Açık Davet ve Gizli Örgütlenme; (Medine dönemi:) 1) Devletin Kuruluşu (Hendek Gazvesi ile sona eriyor), 2) Allah'ın Yardımı ve Fetih Merhalesi / Siyâsî Cihat ve Risâletin Zaferi (Hudeybiye Antlaşması'ndan Hz. Peygamber'in vefatına kadar uzanıyor).

4) SÂLİH AHMED EŞ-ŞÂMÎ - ES-SÎRETÜ'N-NEBEVİYYE TERBİYYETÜ ÜMME VE BİNÂU DEVLE (2002)

Şâmî'nin eseri Beyrut'ta 1423/2002 yılında el-Mektebü'l-İslâmî tarafından yayımlanmıştır.⁶⁰ Aynı yayınevinin 1425/2014 yılında yayınladığı 3. basımı 359 sayfadır.⁶¹

Şâmî'nin eseri; mukaddime, araştırma metodu, önsöz, dört kısım ve sonuçtan meydana gelmektedir. Kısımların başlıkları şöyledir: 1) Mekke'de Davet Hareketi, 2) Hicret, 3) Medine Dönemi (Devletin Kuruluşu), 4) Dinin Sâbitelerinin (Korunmasının) Vasiyet (Tavsiye) Edilmesi (Veda Hutbesi).

5) ALİ MUHAMMED ES-SALLÂBÎ - DÜRÛS VE İBER FÎ TERBİYETİ'L-ÜMME VE BİNÂİ'D-DEVLE (2000) / ES-SÎRETÜ'N-NEBEVİYYE ARZU VEKÂİ' VE TAHLÎLU AHDÂS DÜRÛS VE İBER (2004)

el-Mektebetü's-Şâmiletü'z-Zehebiyye programında Sallâbî'nin *Dürûs ve iber fî terbiyeti'l-ümme ve binâi'd-devle* adlı eseri (3 Cilt, 1421/2000) de yer almaktadır. Kitabın baskısı ile ilgili başka bilgi verilmemiştir. Kitap, programa 10 cilt, 1723 sayfa olarak aktarılmıştır. Eser, Cidde'de 2008 yılında Âlemü'l-Ma'rife tarafından yayımlanmıştır.⁶² Sallâbî'nin bu eserinin içeriği, *es-Sîretü'n-nebeviyye Arzu vekâi' ve tahlîlu ahdâs dürûs ve iber* adlı eseri ile aynıdır. Son eser, Dimaşk ve Beyrut'ta 1425/2004 yılında Dâru İbn Kesîr tarafından iki cilt olarak yayımlanmıştır. Birinci cildi 752 sayfa, ikinci cildi 768 sayfadır.⁶³ Başka baskıları da yapılmıştır. Örneğin Beyrut'ta 1429/2008 yılında Dâru'l-Ma'rife tarafından 7. basımı yapılmıştır ve 933 sayfadır.⁶⁴

Sallâbî'nin eseri; mukaddime, on yedi fasıl ve sonuçtan oluşmaktadır. Fasılların başlıkları şöyledir: 1) Vahiy Nâzil Olana Kadar Bi'setten Önceki En Önemli Tarihî Olaylar, 2) Vahyin Nüzûlü ve Gizli Davet, 3) Açık Davet ve Müşriklerin Onunla Savaşma Yöntemleri, 4) Habeşistan'a Hicret, Tâif Mihneti (Eziyeti, Çilesi) ve İsrâ Mihneti, 5) (Hz. Peygamber'in) Kabileleri Dolaşması ve Sahâbenin Medine'ye Hicreti, 6) Nebî (sav) ve Arkadaşı Sıddîk'ın (ra) Hicreti, 7) Medine'de İslam Devletinin Dayanakları, 8) Büyük Bedir Gazvesi, 9) Uhud Gazvesi, 10) Uhud ve Hendek Arasındaki En Önemli Olaylar, 11) Ahzâb Gazvesi, 12) Ahzâb Gazvesi ve Hudeybiye Arasındaki Önemli Hâdiseler, 13) Açık Fetih (Hudeybiye Antlaşması), 14)

58 Münîr Muhammed Necîb el-Gadbân, *el-Menhecü'l-harekî li's-sîreti'n-nebeviyye* (Ürdün: Mektebetü'l-Menâr, 1411/1995).

59 Münîr Muhammed Necîb el-Gadbân, *Nebevi Hareket Metodu Teori ve Pratik*, çev. Tarık Akarsu (İstanbul: Nehir Yayınları, 1991).

60 Cezûlî, "Mâ üllife fî fikhi's-sîre" (4 Ocak 2018).

61 Sâlih Ahmed eş-Şâmî, *es-Sîretü'n-nebeviyye terbiyyetü ümme ve binâu devle* (Beyrut: el-Mektebü'l-İslâmî, 1425/2014).

62 Cezûlî, "Mâ üllife fî fikhi's-sîre" (4 Ocak 2018).

63 İSAM, "İSAM Kütüphanesi" (23 Temmuz 2022).

64 Ali Muhammed es-Sallâbî, *es-Sîretü'n-nebeviyye Arzu vekâi' ve tahlîlu ahdâs dürûs ve iber* (Dimaşk - Beyrut: Dâru İbn Kesîr, 1425/2004).

Hudeybiye ve Mekke'nin Fethi Arasındaki Önemli Olaylar, 15) Mekke'nin Fethi Gazvesi, 16) Huneyn ve Tâif Gazvesi, 17) Tebûk Gazvesi ('Usra Gazvesi) (Tebûk gazvesi sonrasında Hz. Peygamber'in vefatına kadar anlatılıyor).

6) ABDÜLAZİZ B. ABDİLLÂH EL-HUMEYDÎ - ET-TÂRÎHU'L-İSLÂMÎ MEVÂKİF VE İBER ES-SİRETÜ'N-NEBEVİYYE (2005)

Humeydî'nin eseri sekiz cilt olarak yayınlanmıştır. İlk dört cildi İskenderiye'de 1418/1997 yılında Dârü'd-Da' ve tarafından iki cilt içinde yayınlanmıştır. İlk cilt 181, ikinci cilt 200, üçüncü cilt 194, dördüncü cilt 201 sayfadır. Kitabın son dört cildi İskenderiye ve Cidde'de 1418/1998 yılında Dârü'd-Da' ve ve Dârü'l-Endelüs el-Hadra tarafından iki cilt halinde yayınlanmıştır. Beşinci ve altıncı cilt 215'er sayfa, yedinci cilt 239, sekizinci cilt ise 214 sayfadır.⁶⁵

Humeydî'nin İskenderiye'de 1426/2005 yılında Dârü'd-Da' ve tarafından *es-Sîretü'n-Nebeviyye Dürûs ve İber* adında yayınlanan eseri de vardır.⁶⁶ İsminden bunun bir önceki eserin kısaltılmış hali olduğu anlaşılmaktadır. Eseri inceleme imkânı bulamadığımız için kesin bir şey diyemiyoruz.

7) ALİ MUHAMMED ES-SALLÂBÎ – GAZEVÂTÜ'R-RESÛL SALLALLÂHU ALEYHİ VE SELLEM DÜRÛS VE İBER VE FEVÂİD (2007)

Sallâbî'nin eseri Kâsım Abdullâh İbrahim tarafından neşre hazırlanmış ve Kahire'de 1428/2007 yılında Müessesetü İkra' tarafından 367 sayfa olarak yayınlanmıştır.⁶⁷

Sallâbî'nin eseri; mukaddime, temhîd (giriş) ve on üç fasıldan meydana gelmektedir. Fasılların başlıkları şöyledir: 1) Büyük Bedir Gazvesi, 2) Benû Kaynukâ' Gazvesi, 3) Uhud Gazvesi, 4) Benû'n-Nadîr Gazvesi, 5) Zâtürrikâ' Gazvesi, 6) Bedrü'l-Muavvad ve Dûmetülcendel Gazvesi, 7) Benû'l-Mustalik Gazvesi, 8) Ahzâb Gazvesi, 9) Hayber Gazvesi, 10) Mu'te Seriyyesi, 11) Mekke'nin Fethi Gazvesi, 12) Huneyn ve Tâif Gazvesi, 13) Tebûk Gazvesi ('Usra Gazvesi).

8) AHMED FERİD - VAKAFÂT TERBEVİYYE MEA'S-SİRETİ'N-NEBEVİYYE (2009)

Ferîd'in eseri İskenderiye'de 2009 yılında Dârü'l-Akîde tarafından 400 sayfa olarak yayınlanmıştır.⁶⁸ Eserin Türkçe çevirisi, *Fikhu's-Sîre Rasulûllah Sallallahu Aleyhi ve Sellem'in Hayatından İmanî Dersler* (çev. M. Ahmed Varol - Oktay Yılmaz, İstanbul: Guraba Yayınları, 3. Basım, 2019) adıyla yayınlanmıştır ve 551 sayfadır.⁶⁹

Ferîd'in eseri; mukaddime ve 20 ana başlıktan (bölümden) oluşmaktadır. Bölümlerin başlıkları şöyledir: 1) Temhîd (Giriş), 2) Mustafa'nın (as) Doğumundan Önce Meydana Gelen Önemli Olaylar ve İbretli Gelişmeler, 3) (Hz. Peygamber'in) Mübarek Doğumuyla Nebvî Bi'set Güneşinin Doğuşu Arasında Olanlar, 4) Vahyin Başlamasından Mübarek Hicret Arasında Olanlar, 5) Mekke'den Medine'ye Mübarek Hicret, 6) Nebî'nin (sav) Medine'ye Gelmesi ve Büyük Bedir Gazvesi Arasında Olanlar (Bu aşamayı, "Peygamber Şehrinde İslam Devletinin Kurulması" olarak isimlendirmemiz mümkündür), 7) Büyük Bedir Gazvesi, 8) Bedir'den Sonra Uhud'dan Önce Meydana Gelen Olaylar, 9) Uhud Gazvesi, 10) Uhud Gazvesi ile Hendek Gazvesi Arasında Olanlar, 11) Ahzâb Gazvesi ve Benû Kureyza Gazvesi, 12) Ahzâb ve Benû Kureyza Hâdiselerini Takip Eden ve Hudeybiye Öncesi Meydana Gelen Olaylar, 13) Hudeybiye Antlaşması, 14)

65 İSAM, "İSAM Kütüphanesi" (23 Temmuz 2022).

66 Cezûlî, "Mâ üllife fi fikhi's-sîre" (4 Ocak 2018).

67 Ali Muhammed es-Sallâbî, *Gazevâtü'r-Resûl sallallahu aleyhi ve sellem Dürûs ve iber ve fevâid*, haz. Kâsım Abdullâh İbrahim (Kahire: Müessesetü İkra', 1428/2007).

68 Ahmed Ferîd, *Vakafât terbeviyye mea's-sîreti'n-nebeviyye* (İskenderiye: Dârü'l-Akîde, 2009).

69 Ahmed Ferîd, *Fikhu's-Sîre Rasulûllah Sallallahu Aleyhi ve Sellem'in Hayatından İmanî Dersler*, çev. M. Ahmed Varol - Oktay Yılmaz (İstanbul: Guraba Yayınları, 2019).

Hudeybiye Antlaşması ve Mekke'nin Fethi Arasında Olanlar, 15) Mekke'nin Fethi, 16) Huneyn Gazvesi ve Tâif Kuşatması, 17) Tebûk Gazvesi ve Geride Kalan Üç Kişinin Kıssası, 18) Heyetler Yılı, 19) Veda Haccı, 20) Nebî'nin Vefatı.

9) SEMÎRE ZÂYİD - DÜRÛS MİNE'S-SÎRETİ'N-NEBEVİYYE (2013)

Zâyid'in eseri Dımaşk'ta 2013 yılında 1126 sayfa olarak neşredilmiştir.⁷⁰

3. ÜÇ FIKHU'S-SÎRE ESERİNİN TANITIMI VE MUKAYESESİ

Yukarıda da belirttiğimiz üzere “fıkhu's-sîre” adıyla eser yazımı Muhammed el-Gazzâlî ile başlamış (1965), Ramazan el-Bûtî ile devam etmiş (1967), bunların ilgi ve kabul görmesi üzerine başka eserler de yazılmıştır ve hâlen yazılmaya devam etmektedir. Zikredilen iki eser ile birlikte bu alanda en dikkat çeken diğer bir eser Munîr el-Gadbân'a aittir (1989). Bu üç eser –görebildiğimiz kadarıyla-, “fıkhu's-sîre” alanının en önemli ve yaygın eserleri olup daha sonra bu konuda yazılanlara örneklik teşkil etmişlerdir. “Fıkhu's-sîre” denildiğinde akla ilk anda bu eserler gelmektedir. Türünün en iyi örnekleri olmaları yanında Türkçe çevirileri olmasının da etkisiyle ülkemiz okuyucularınca yakından tanınmaktadır. “Fıkhu's-sîre” adlı eserlerin hepsini –hatta ayrıntılı olarak bu üç eseri- tanıtıp karşılaştırmanın bir makale boyutunun çok üstünde olduğu açıktır. Onun için az önce zikrettiğimiz hususları dikkate alarak belirtilen üç eserin tanıtım ve mukayesesi ile yetineceğiz. Bu, “fıkhu's-sîre” literatürü içeriğinin daha iyi tanınması ve anlaşılması açısından faydalı olacaktır.

3.1. ESERLERİN TANITIMI

Gazzâlî, Bûtî ve Gadbân'ın eserlerini; takip ettikleri metot, hedefleri, konuların işleniş tarzı, içerikleri ve kaynakları açısından çok ayrıntıya girmeden tanıtmaya çalışacağız.

3.1.1. MUHAMMED EL-GAZZÂLÎ - FIKHU'S-SÎRE

Gazzâlî'nin *Fıkhu's-sîre* adlı eserinin, Dâru'l-Kalem (Beyrut 2006) baskısını esas alarak tanıtacağız.

1) METOT VE HEDEF

Gazzâlî eserinin mukaddimesinde günümüzde müslümanların sîret hakkında basit ve sathî malumata sahip olduklarını; siyretin, müslümanların takip ettikleri üsve-i hasene (en iyi rol model) ve yüce şeriâtın kaynağı olduğunu, eserinde Resulullah'ın (sav) siyretini doğru bir şekilde vermek ve olayların hikmet ve tefsirlerini ortaya koymak için azami gayret sarf ettiğini belirtir.⁷¹

Gazzâlî takip ettiği metodu ve hedefini şöyle açıklar:

Yeni (olayları) tarihçiler yorumlamaya, sebeplere inmeye, dengeli olmaya ve çeşitli olayları belli bir akış içinde birbirine bağlamaya pek yatkındırlar ve takip ettikleri metodun en iyi yönü budur. Eski tarihçiler ise bütün rivayetleri toplamaya, rivayet senetlerini incelemeye ve olayların en ince noktasını dahi kaydetmeye gayret etmektedirler. Onların tespit ettiği bol miktardaki doküman içinde yerinde kullanılmış ve en iyi şekilde şahitlendirilmiş çok dikkat çekici materyaller bulunmaktadır.⁷²

Gazzâlî, kendisinin bu çalışmasında eski ve yenilerin metodunu; her ikisinin iyi yönlerini içeren yeni bir üslup içinde birleştirdiğini, ayrıntıları tek bir mana etrafında toplayıp birbirine bağladığını ifade eder. Sonra da konunun anlaşılmasını, gerçek yönünün ortaya çıkmasını ve zihinlerde kavranılabilecek hale gelmesini

70 Cezûlî, “Mâ üllife fi fıkhu's-sîre” (4 Ocak 2018).

71 Gazzâlî, *Fıkhu's-sîre*, 5, 6, çev. 10.

72 Gazzâlî, *Fıkhu's-sîre*, 6, çev. 10, 11.

sağlayan diğer nass ve rivayetleri serdettiğini belirtir. Bunu yaparken siyretin imanı artırmasını, ahlaki güzelleştirmesini, mücadele ruhunu alevlendirmesini, Hakka sarılıp ona sadık kalmaya teşvik etmesini ve bütün bunlara ait ilginç misallerle donanmasını hedef edindiğini söyler.⁷³

Gazzâlî, siyeri, bir askerın komutanı veya bir takipçinin efendisi yahut bir öğrencinin üstadı hakkında yazdığı gibi yazdığını ve tarafsız bir tarihçi olmadığını belirterek,⁷⁴ siyer-i nebiye bir mü'min olarak yaklaştığını açıkça beyan eder.

2) KONULARIN İŞLENİŞ TARZI

Gazzâlî, olayları anlatırken onların yorum ve değerlendirmesini yapmakta, çıkarılacak ibret, ders ve hükümleri belirtmektedir. Muhtemelen bundan dolayı –iki yer dışında⁷⁵- konu sonlarında “Dersler ve İbretler” gibi başlık kullanmamıştır. Ondan sonra fikhu's-sîre alanında yazılan eserlerden inceleyebildiklerimizde ise önce olay anlatılmakta ardından yorum ve değerlendirmesi yapılmakta, ondan çıkarılacak ibret, ders ve hükümler belirtilmektedir. Gazzâlî, olayları ayrıntıya girmeden anlatmaktadır.

3) İÇERİK

Gazzâlî'nin eseri; mukaddime, on bölüm ve sonuçtan oluşmaktadır.

Mukaddimedede kitabın yazılma nedeni ve hedefinden, takip edilen metottan söz edilir. Eserin tarafsız bir tarihçi olarak değil mü'min olarak yazıldığı belirtilir.

Mukaddimededen sonra “*Bu Kitaptaki Hadisler Hakkında*” başlığı altında eserdeki hadislerin tahrîcinin Muhaddis Muhammed Nâsiruddîn el-Elbânî (ö. 1999) tarafından yapıldığı belirtilir. Gazzâlî, Elbânî tarafından hadislerin tahrîc ve ta'lîkini (sıhhat durumu ile değerlendirmesini) yapmasının kendisini sevindirdiğini belirtir, ona ve bu işe gönüllü olanlara teşekkür eder. Onun bu ifadesinden Elbânî'nin bu işi Gazzâlî'nin talebi üzerine değil, gönüllü olarak yaptığı anlaşılmaktadır. Bu durum Elbânî'nin esere verdiği önemi göstermektedir.

Gazzâlî, siyeri içeriğine göre bölümlere ayırarak işlemiştir. Onun eserinde ele aldığı konular, bölümlerin ana başlıklarını dikkate alarak ifade edecek olursak şöyledir:

Birinci bölüm, “Risâlet ve İmâmet” başlığını taşımaktadır. Bu bölüm sîret-i nebeviyyeye giriş mahiyetinde olup şu konular üzerinde durulmuştur: Eski medeniyetler üzerinde putperestliğin hâkimiyeti, son risâletin özellikleri, bi'set (peygamber gönderilme) zamanında Arapların durumu, Peygamberimizin eğitimci yönü, Sünnetin Kitap nezdindeki yeri, Peygamber'in (sav) beşerî yönü ve onda meydana gelen hârikulâde olaylar (mucizeler).

İkinci bölüm, “Doğumundan Peygamberliğine Kadar Geçen Süre” başlığını taşımakta olup şu konular hakkında bilgi verilmiştir: Hz. Peygamber'in (sav) nesebi, doğumu, süt emzirilmesi, göğsünün yarılması, Râhib Bahîra olayı, çalışma hayatı, Ficâr harbi, Hilfû'l-fudûl ve Hz. Peygamber'in buna katılması, Hz. Hatice ile tanışıp onun adına ticaret yapması ve onunla evlenmesi, Kâbe hakkında kısa bilgi, Hz. Peygamberin Kâbe'nin yenilenmesine katılması, bi'setten önce puta tapmayıp hakkı arayanlar, Hz. Peygamber'in Hirâ mağarasında uzlete çekilmesi ve kırk yaşına doğru orda iken ilk vahyin indirilmesi, bu olayın onun üzerindeki etkisiyle Hz. Hatice'nin yanına gelmesi, Hz. Hatice'nin Hz. Peygamber'i teskin etmesi ve Varaka b. Nevfel'in yanına götürmesi.

73 Gazzâlî, *Fikhu's-sîre*, 6, çev. 11.

74 Gazzâlî, *Fikhu's-sîre*, 6.

75 Muhammed el-Gazzâlî, *Fikhu's-sîre* (Beyrut: Dâru'l-Kalem, 1427/2006), 173, çev. 163 “(Hz. Peygamber'in Gizliden Hicreti İçin) Tedbir Almasından Çıkarılacak Ders”; 265, çev. 257 “Uhud Gazvesi'ndeki “Musibetten Çıkarılacak İbretler” başlığını kullanmıştır. Bir yerde ise, kitabın aslında olmayıp eser Şâmî'ye aktarılırken köşeli parantez içinde konulmuş Uhud Gazvesi ile ilgili “Dersler ve İbretler” başlığı vardır (s. 269).

Üçüncü bölüm, “Davet Cihâdî” başlığını taşımakta olup Mekke dönemi Birinci Akabe Biati’ne kadar anlatılmaktadır. Burada şunlar işlenmiştir: Hz. Peygamber’in insanları uyarmasını isteyen âyetin inmesi üzerine davete başlaması, Mekke’de inen sûrelerin içeriği, ilk müslümanlar, davetin açığa vurulması ve gösterilen tepkiler, Ebû Tâlib’in Hz. Peygamber’i himaye etmesi, müslümanların gördükleri zulüm ve işkence, baskı ve işkenceden istedikleri neticeyi elde edemeyen müşriklerin görüşme yoluyla uzlaşma sağlamaya çalışması, Habeşistan’a hicret, Hz. Hamza ve Hz. Ömer’in müslüman olmaları, müslümanların muhasara altında tutulması, Ebû Tâlib ve Hz. Hatice’nin vefat ettiği hüznün senesi, Hz. Peygamber’in Tâife gidişi, İsrâ ve Miraç olayı.

Dördüncü bölüm, “Genel Hicret: Başlangıç ve Sonuçları” başlığını taşımakta olup Birinci Akabe Biati’nden itibaren Mekke döneminin geriye kalan kısmı ele alınmaktadır. Bu kısımda şunlar anlatılmıştır: Medinelilerin Yahudilerle komşu oldukları, Yahudilerin yakında Allah’ın peygamber göndereceğini ve kendilerinin ona tabi olacağını söylemelerine rağmen Hz. Peygamber’e inanmadıkları, Mekke ve Medine arasındaki ekonomik, dinî ve sosyal yapı açısından farklar, Birinci ve İkinci Akabe Biati, Medine’ye ilk hicret edenler, Dâru’n-nedve’de Hz. Peygamber’i öldürme kararı alınması, Resûlullah’ın (sav) hicreti ve Medine’ye varışı.

Beşinci bölüm, “Yeni Toplum İnşasının Temelleri” başlığını taşımakta olup Hz. Peygamber’in Medine’ye hicretinden sonra orada yeni müslüman toplum oluşturma amacına yönelik ilk icraatları hakkındadır. Burada şu konular üzerinde durulmuştur: Mescid inşası, ensâr ve muhâcir arasında kardeşlik ilanı, Yahudiler ile ilişkiyi düzenleyen antlaşma (vesîka) yazılması, ashâbın üstünlüğü ve fazileti, ezanın meşrû kılınışı, ibadetin mana ve önemi, Hz. Peygamber’e Medineli müslümanların ilgisi ve insanların onda gördükleri olgunluk numuneleri.

Altıncı bölüm, “Kanlı Mücadele” başlığını taşımakta olup Medine döneminin Hudeybiye Umresi’ne kadarki olayları anlatılmış, ağırlıklı olarak seriyye ve gazveler üzerinde durulmuştur. Burada şunlar hakkında bilgi verilmiştir: Cihada hazırlık aşaması, seriyyeler, Abdullah b. Cahş Seriyyesi, Bedir Savaşı, Bedir zaferinin Araplar üzerindeki etkisi, Yahudilerle Müslümanlar arasında mücadelenin başlaması, Kureyş ile çatışmalar, Uhud Harbi, Hamrâülesed Gazvesi, Uhud Harbi’nin izleri, Benû Nadîr’in Medine’den çıkarılması, Recî’ ve Bi’rûmaûne olayları, Son Bedir (Ebû Süfyân’ın Uhud’dan ayrılırken söz verdiği randevu için yola çıktıktan sonra geri dönmesi), Dûmetülcendel harekâtı, Benû Mustalik Gazvesi, İfk (İftira) olayı, Ahzâb (Hendek) Gazvesi, Benû Kureyza Gazvesi.

Yedinci bölüm, “Yeni Bir Tavrı” başlığını taşımakta olup Medine döneminin Hudeybiye Umresinden Veda Haccı’na kadar olan olaylar anlatılmıştır. Ele alınan konular şunlardır: Umre için yola çıkılması ve Hudeybiye’ye varılması, müşriklerin müslümanları Mekke’ye sokmamak istemesi üzerine iki taraf arasında yapılan müzakereler, Rıdvân Biati, Hudeybiye Antlaşması, Hudeybiye sonrası olaylar, Hayber Gazvesi, Habeşistan muhacirlerinin dönüşü, Necid taraflarına seriyyeler gönderilmesi, hükümdar ve emirlere gönderilen mektuplar, Kaza Umresi, Mu’te Savaşı, Zâtüsselâsil Seriyyesi, Mekke’nin Fethi, Huneyn Savaşı, Tâif kuşatması, Tâif’ten Mekke’ye, Mekke’den Medine’ye dönüş, Tebûk Gazvesine katılma konusunda mü’min ve münafıkların tutumu, Tebûk Gazvesi, Dırâr Mescidi olayı, Arap heyetlerin İslam’a girmek için Medine’ye gelmesi, Hz. Ebû Bekir’in insanlara hac yaptırmayı, putperest ve ehl-i kitap heyetlerin İslam hakkında bilgi almak için Medine’ye gelmesi.

Sekizinci bölüm, “Müminlerin Anneleri” başlığını taşımaktadır. Burada İslam’daki çok evliliğe izin verilmesine yapılan itirazlara cevap verilmiş ve Hz. Peygamber’in çok evliliğinin nedenleri izah edilirken yaptığı evliliklerden kısaca söz edilmiştir.

Dokuzuncu bölüm, “Veda Haccı” başlığını taşımakta olup İslam’ın Arap Yarımadasında istikrar kazanması, Veda Haccı ve akabinde Medine’ye dönüş anlatılmıştır.

Onuncu bölüm, “En Yüce Dost” başlığını taşımaktadır. Nebi’nin (sav) hastalanması, bu esnadaki olaylar ile emir ve tavsiyeleri, vefatı ve bunun müslümanlar üzerindeki etkisi belirtilmiştir.

Sonuçta, Rasûlullah'ın (sav) vefatından hemen sonra İslâm ile putperestler arasında tekrar amansız bir mücadele başladığı, müslümanların dinlerine sadakat gösterip putperestliği belini bir daha doğrulamayacak şekilde ortadan kaldırdıkları, kısa zamanda büyük fetihler gerçekleştirildiği, İslâm'ın bu büyük şerefli tarihinden sonra artık ümmetine hükmedemez hale geldiği, bugünkü medeniyetin dinin hayat hükmetmesine izin vermediği, diğer dinlerin de kenara çekildiği, İslâm'ın iki ana kaynağı Kitab ve Sünnet'in muhafaza edilmesine rağmen müslümanlar arasına hurafe ve şekilciliğin yayıldığı, hak-bâtıl mücadelesinin geçmişten günümüze amansız devam ettiği, müslümanların çok çalışması gerektiği ifade edilir. Bugün dünyanın İslâm'a niçin muhtaç olduğunun açıklaması yapılır. Hz. Peygamber'in, Kur'ân ve Sünnet hakkıyla incelemeden asla anlaşılmayacağı belirtilir.

4) KAYNAKLAR

Gazzâlî'nin ağırlıklı olarak hadis kitapları ile İbn İshâk'ın (ö. 151/768) siyerinden (*es-Sîre/es-Siyer ve'l-meğâzî*) yararlandığı görülmektedir. O, mukaddimede eskilerin ve yenilerin yazdığı siyer kitaplarından da çok faydalandığını belirtmesine rağmen⁷⁶ metinde en fazla İbn İshâk'ın (ö. 151/768), sonra İbn Hişâm'ın (ö. 218/833) adını zikretmiştir. Bunların dışında bazı siyer, tabakat, tarih ve tefsir kitaplarından yararlanmışır. Gazzâlî'nin bazen ismini değil vasfını belirttiği kişileri veya yazar adını belirtmediği kitap türünü zikrettiği de olmaktadır.⁷⁷

Gazzâlî, eserinde dipnot kullanmamış, metin içinde bilginin alındığı kaynağın veya müellifinin adını söylemekle yetinmiş, kitabın sonuna kaynaklar listesini eklememiştir. Yukarıda belirttiğimiz gibi eser yazıldıktan sonra Nâsiruddîn el-Elbânî kitaptaki hadislerin tahrîc ve ta'lîkini yaparak dipnotlarda belirtmiştir. İslam dünyasında ilgi gören ve birçok baskısı yapılan kitapta atıfların dipnotta belirtilmemesi ve sonuna kaynakça listesi eklenmemesi bir eksiklik olarak gözükmektedir.

3.1.2. RAMAZAN EL-BÛTÎ - FIKHU'S-SÎRE

Bûtî'nin *Fikhu's-sîre* adlı eserinin, *Fikhu's-sîreti'n-nebeviyye me'a mücez li hilâfeti'r-râşide* adıyla yayınlanan baskısını (Dımaşk - Beyrut: Dâru'l-Fikri'l-Muâsır - Dâru'l-Fikr, 1411/1990) esas alarak tanıtacağız.

Bûtî, 10 Eylül 1968 tarihli⁷⁸ "*İkinci Baskının Mukaddimesi (Önsözü)*"nde, bu kitabı, Hz. Peygamber'in (sav) siyerine ilgi duyan ve ondan çıkarılacak hüküm, ders ve öğütleri öğrenmek isteyenlere takdim ettiğini, kitabın daha güzel ve verimli olabilmesi için bu baskıda, pek çok bölüme ilavelerde bulunduğunu ve kitabı yeniden gözden geçirip tashih ettiğini belirtir.⁷⁹

1) METOT VE HEDEF

Bûtî, "*İkinci Baskının Mukaddimesi (Önsöz)*"ünde, Hz. Peygamber'in hayatını yazmada ve değerlendirmede, bilinçli olarak çağımızda ortaya konan yanlışları tashih edecek bir yöntem takip ettiğini, bunun, oryantalist ve Batıcı yazarların 19. asrın sonunda ortaya attıkları ve etkileri hâlâ devam eden hata ve gereksiz polemikleri gözler önüne seren bir yöntem olduğunu belirtir.⁸⁰

Bûtî, Hz. Muhammed'in (sav) hayatına dair saptırıcı fikirler ileri süren ekolün ortaya çıkmasındaki en önemli âmilin, Arap aydınların gözlerini kamaştıran Avrupa'daki bilimsel gelişmeler olduğunu söyler. Batı'nın gelişmesi karşısında gözleri kamaşan bu aydınların, müslümanların İslâm'a, Batılıların Hıristiyanlığa baktığı gibi bakmadıkça İslâm dünyasında herhangi bir gelişmenin olamayacağı kanaatine vardıklarını, buna paralel olarak İslâm'daki gaybî her konuyu maddî ölçüler içinde ele almayı gerekli gördüklerini belir-

76 Gazzâlî, *Fikhu's-sîre*, 6, çev. 10.

77 Örnek olarak bk. Gazzâlî, *Fikhu's-sîre*, 33, çev. 34 (müfessirler); çev. 288 [siyer kitap(lar)ı]; 313, çev. 306 (ulemadan bazıları); 222, çev. 211 (Avrupalı müsteşrikler); 147, çev. 140 (bazı yazarlar).

78 Atik Aydın çevirisinde tarih sehven 1 Nisan 1991 yazılmıştır. Bûtî, *Fikhu's-Siyre*, 26.

79 Bûtî, *Fikhu's-sîre*, 9, Aydın çev. 21.

80 Bûtî, *Fikhu's-sîre*, 9, Aydın çev. 21.

tir. Onlar, bilimin kabul etmediği gaybî hiçbir esasa inanılmaz ve bilimsel keşiflerin desteklemediği hiçbir mucize kabul edilmezse, bilim ve gelişme bakımından Avrupa'ya yetişebileceklerini sanmışlardır.⁸¹

Bûtî, “dinde reform” olarak adlandırılan bu çalışmaların ilk nüvelerinin böyle ortaya çıktığını, gerçek din hiçbir zaman bozulmadığı için reformla ve reformcuya ihtiyacı olmadığını, reformun ilk tezahür ettiği alanın Hz. Peygamber'in hayatı olduğunu ifade eder. Onun verdiği bilgiye göre Hz. Peygamber'in (sav) hayatı, Avrupa rasyonalizmi ve modern bilim ışığı altında ele alınmaya başlanmıştır. (Muhammed) Hüseyin Heykel'in (1888-1956) *Muhammed'in Hayatı* adlı kitabı, bu konuda öncülük eden ilk denemedir. O, bilim olmadan Hz. Muhammed'in hayatının doğru bir şekilde anlaşılamayacağı fikrini ortaya atmıştır. Bu açıdan bakıldığında, Hz. Muhammed'in (sav) hayatında Kur'ân dışında yaşanmış herhangi mucizeden söz etmek mümkün değildir. O dönemde Ezher Üniversitesi rektörü olan (Muhammed Mustafa) Merâğî (1881-1945), herkesten daha önce davranarak kitaba övgülerde bulunmuş ve atılan bu adımı tebrik etmiştir. İslâm'ı ve Hz. Peygamber'in hayatını bilimsel yöntemle ele alan diğer bir kişi ise Muhammed Ferîd Vecdî'dir (1878-1954). O, bu konuda bir dizi makale yazmış ve Kitap ve sünnetten yüz çevirme pahasına da olsa, bu yöntemle bağlı kalmayı esas almıştır. Bu, sahîh ve mütevâtir olarak nakledilse de aklı, gaybî esaslara, mucizelere üstün tutan ve ilim sahibi olmayı, insanın duygu ve şuur alanına giren her şeyi inkâr etmeye bağlayan bir yöntemdir. Bûtî, bu kitapta en önemli işinin, bu ekolün kalıntılarını izale etmek olduğunu belirtir.⁸²

Bûtî, kitabında konuları ele alırken ilkeler ve hükümleri istinbat etme esasına dayanan akademik metodu kullandığını, kendisine göre faydası olsa bile salt edebî yöntemden uzak durduğunu, zira bu kitabı takdim edeceği ilk çevrenin üniversite çevresi olduğunu belirtir. O, bu çevreye en uygun yöntemin birinci yöntem olduğunu, farklılıklar arz etse de, okuyuculardan gelen tepkilerin de kendisini bu yöne sevk ettiğini ifade eder.⁸³

Bûtî, “*Yeni Baskı Mukaddimesi (Önsöz)*”ünde, Hz. Peygamber'in (sav) hayatını yazan pek çok kimsenin, onun (sav) hayatını -ondan önce ve sonra yaşanan büyük insanların hayatı gibi-, sırf büyük beşerî bir hayat olarak ele aldığını ve İslâm'ın zaferini Hz. Muhammed'in önderliğinde gerçekleşen ve aşırı sağcılara karşı kazanılan bir sol devrim olarak tanıtmakta ısrar ettiğini, böylece Hz. Muhammed (sav) ve arkadaşlarının başarısının arkasında Arapları diğer milletlere üstün kılma arzusunun yattığı şüphesini sokmaya çalıştığını, bu uğurda kalemler seferber edildiğini, paralar ve hediyeler dağıtıldığını, hatta bunun kendisinden bile açıkça istendiğini belirtir.⁸⁴

Bûtî, yoğunluğuna rağmen bütün bu kitapların etkisinin dağıldığını, insanların, Resulullah'ın (sav) azametinin onun beşeriyetine değil nübüvvetine dayandığını; zaferinin, mal ve servet sâiki ile değil Allah'ın takdiri ile gerçekleştiğini anlayıp inandığını ifade eder.⁸⁵

2) KONULARIN İŞLENİŞ TARZI

Bûtî, olayı ana hatlarıyla anlattıktan sonra “İbretler ve Öğütler” başlığı altında olayın yorum ve değerlendirmesini yapmakta, ondan çıkarılacak ibret, ders ve hükümleri belirtmektedir.⁸⁶ O, hâdiseleri ayrıntıya girmeden anlatma nedenini, okuyucunun usanmadan rahat bir şekilde okuyabilmesi olarak ifade etmektedir. Zira bir kitap belli bir hacmi aştığında ondan daha az istifade edileceğini ve sadece ihtiyaç halinde başvurulacak bir kaynak eser haline geleceğini, oysa böyle bir kitaptan beklenenin, her an okunabilen ve yararlanılan kullanışlı ve rahat bir kitap olması olduğunu söyler.⁸⁷

81 Bûtî, *Fıkhu's-sîre*, 9, Aydın çev. 22.

82 Bûtî, *Fıkhu's-sîre*, 10-11, Aydın çev. 22-23.

83 Bûtî, *Fıkhu's-sîre*, 12, Aydın çev. 24.

84 Bûtî, *Fıkhu's-sîre*, 7, Aydın çev. 19.

85 Bûtî, *Fıkhu's-sîre*, 7, Aydın çev. 19.

86 Örnek olarak bk. Bûtî, *Fıkhu's-sîre*, 45, 49, 52, 55, 60. Bûtî, benzer anlama gelmek üzere *Tebûk Gazvesi* başlığında bir yerde “İbretler ve Hükümler” (s. 301); *İsrâ ve Mi'râc* ile *İfk* olayı başlığında birer defa “İbretler ve Delâletler (İşaretler)” (s. 109, 206); Hz. Peygamber'in Medine'ye hicretinden sonra orada yeni müslüman toplum oluşturma amacına yönelik ilk üç icraatını anlattığı yerde üç defa “İbretler ve Deliller (İşaretler)” (s. 143, 147, 152) ifadesini kullanmıştır.

87 Bûtî, *Fıkhu's-sîre*, 12, Aydın çev. 24.

3) İÇERİK

Bûtî'nin eseri; mukaddimeler, yedi bölüm, sonuç yerine konulan ek bölüm ve sonradan ilave edilen bir bölümden oluşmaktadır.

“*İkinci Baskının Mukaddimesi (Önsöz)*”ünde Bûtî, bu kitabı, Hz. Peygamber'in (sav) siyerine ilgi duyan ve ondan çıkarılacak hüküm, ders ve öğütleri öğrenmek isteyenlere takdim ettiğini, ilk baskının beklemediği ilgiyle karşılaştığını, bu baskıda pek çok bölüme ilavelerde bulunduğunu ve kitabı yeniden gözden geçirip tashih ettiğini, eserinde takip ettiği metodu, zamanımızda siyer yazımındaki yanlışları ve bunun nedenlerini, bu kitapta en önemli işinin bu yanlışları düzeltmek olduğunu, eserini öncelikle üniversite çevresine hitap etmesi için yazdığını ve rahat okunması için konuları çok uzatmadığını, delillere dayanarak yazdıklarına objektif ve ilmî yaklaşmak yerine, kin ve nefretle bakanların eserinden rahatsız olduklarını belirtir ve buna dair bazı örnekleri zikreder. Bağnazlık ve taassuba düşmedikçe, insanların sağlam delillere dayanarak farklı görüşler savunmasında bir tehlike olmadığını ifade eder.

“*Yeni Baskı Mukaddimesi (Önsöz)*”ünde bahsedilenleri yukarıda “Metot ve Hedef” başlığında belirttiğimiz için burada tekrar etmiyoruz.

Bûtî, siyeri içeriğine göre bölümlere ayırarak işlemiştir. Onun eserinde ele aldığı konular, bölümlerin ana başlıklarını dikkate alarak ifade edecek olursak şöyledir:

Birinci bölüm, “Mukaddimeler” başlığını taşımaktadır. Burada şu konular ele alınmıştır: Siyer-i nebevînin İslâm'ın anlaşılmasında önemi, siyer-i nebevî araştırmalarının gelişim süreci ve günümüzde nasıl anlaşılması gerektiği, siyer kitapları yazımın başlama ve gelişme süreci, siyer-i nebevî rivayetinde ilmî yöntem, yazımı konusundaki modern ekoller (yöntemler) ışığında siyer-i nebevî, sübjektif siyer ekolünün (yönteminin) günümüzdeki durumu, siyer-i nebevînin nasıl inceleneceği, İslam'ın doğuşunun beşiği olarak Arap Yarımadası'nın seçilmesinin sırrı, son peygamber Muhammed (sav) ve onun davetinin (dininin) önceki semavî davetlerle olan ilişkisi, cahiliye dönemi ve ondaki Hanîf kalıntıları.

İkinci bölüm, “Doğumundan Bi'sete (Peygamberliğe)” başlığını taşımaktadır. Burada Hz. Peygamber'in soyu, doğumu ve sütanneye verilmesi, Şam'a ilk seyahati ve geçimini temin etmek için uğraşması, Hz. Hatice'nin ticaret işlerini yürütmesi ve onunla evlenmesi, Kâbe'nin onarılmasına katılması, Hirâ mağarasındaki uzleti, vahiyin başlaması üzerinde durulmuştur.

Üçüncü bölüm, “Bi'setten Hicrete (Kadar Olan Süreçte) Nebi'nin (sav) Hayatında İslâmî Davet Aşamaları” başlığını taşımaktadır. Bölümün başında Resulullah'ın (sav) hayatında Mekke ve Medine dönemlerinde İslâm'a davetinin merhaleleri şöyle ifade edilir: 1) Gizliden davet aşaması (Mekke döneminin ilk üç yılı), 2) Savaşmadan dil ile açıktan davet aşaması (Medine'ye hicrete kadar), 3) Saldıran ve savaşı başlatanlara karşı (savunma amaçlı) savaşarak açıktan yapılan davet aşaması (Medine'ye hicretten Hudeybiye Antlaşması'na kadar), 4) İslâmî davete engel olan ya da İslâm'a girmeye mani olanlara karşı (fetih amaçlı) savaşarak açıktan davet aşaması (Hudeybiye Antlaşması'ndan Hz. Peygamber'in vefatına kadar). Görüldüğü gibi merhalelerin ilk ikisi Mekke, son ikisi ise Medine döneminde cereyan etmiştir. Üçüncü bölümde Mekke dönemi anlatılmış ve şu konular üzerinde durulmuştur: Gizli davet, açıktan davet, müslümanların maruz kaldığı işkence, işkenceden istedikleri sonucu alamayan müşriklerin görüşme ve uzlaşma siyasetini denemesi, bundan sonuç alamayan müşriklerin ekonomik boykot uygulaması, İslâm'da ilk hicretin Habeşistan'a yapılması, Resûlullah'a (sav) Habeşistan Hıristiyanlarından bir heyetin gelmesi –Hz. Peygamber'e gelen ilk heyettir-, Hz. Hatice ve Ebû Tâlib'in vefat ettiği hüznün yılı, Resûlullah'ın (sav) Tâif'e hicreti, İsrâ ve Mi'râc mucizesi, Resûlullah'ın (sav) hac mevsiminde Kâbe'yi ziyârete gelen kabilelere kendisini tanıtmaları ve ensarın müslüman olmaya başlaması, Birinci ve İkinci Akabe Biati, cihad ve cihadın farz kılınmasına dair kısa açıklama, Resûlullah'ın (sav) ashâbına Medine'ye hicrete izin vermesi, Resûlullah'ın (sav) hicreti, Küba'ya varışı, Medine'ye gelip Ebû Eyyûb el-Ensârî'nin evinde ikamet.

Dördüncü bölüm, “Yeni Toplumun Temelleri” başlığını taşımaktadır. Burada Hz. Peygamber'in Medine'de yeni müslüman toplum ve devletinin alt yapısını oluşturma amacına matuf ilk üç icraatı olan; mescidin yapımı, Müslümanlar (ensâr ile muhâcir) arasında kardeşlik ilanı, müslümanlarla gayr-ı müslimler arasındaki ilişkileri düzenleyen Medine Vesikası'nın yazılması işlenmiştir.

Beşinci bölüm, “Savunma Savaşı Merhalesi” başlığını taşımakta olup üçüncü bölümün başında ifade edilen İslâmî davetin merhalelerinden üçüncü aşamayı ifade etmektedir ve Medine döneminin Hudeybiye Antlaşması’na kadarki ilk bölümünü kapsamaktadır. Bölümün mukaddimesinde burada ele alınan gazvelerin savunma savaşları olduğu vurgulanmıştır. Ardından Resûlullah’ın (sav) ilk yaptığı gazve olan Veddân Gazvesi, Büyük Bedir Gazvesi, Benî Kaynukâ‘ ve yahudilerin müslümanlara ilk ihaneti, Uhud Gazvesi, Yevmu’r-Raci’ ve Bi’rimaüne olayları, Benû’n-Nadîr Yahudilerinin Medine’den çıkarılması, Zâtürrikâ‘ Gazvesi, Benû’l-Mustalik (Müveysî‘) Gazvesi, İfk olayı, Hendek Gazvesi, Benû Kurayza Gazvesi hakkında bilgi verilmiştir.

Altıncı bölüm, “Fetih: Sebepleri ve Sonuçları Davetin Yeni Bir Merhalesi” başlığını taşımakta olup üçüncü bölümün başında ifade edilen İslâmî davetin merhalelerinden dördüncü ve son aşamayı ifade etmektedir. Burada anlatılanlar şöyledir: Rıdvân Biati, Hudeybiye Barış Antlaşması, Hayber Gazvesi, kabilelere gönderilen seriyyeler ve krallara yazılan mektuplar, Kaza Umresi, Mu’te Gazvesi, Mekke’nin Fethi, Huneyn Gazvesi, Tebûk Gazvesi, Hz. Ebû Bekir’in hicrî dokuzuncu yılda insanlara hac yaptırması, Dırâr Mescidi olayı, Sakîf heyetinin Medine’ye gelip İslâm’a girmesi, Arap heyetlerinin peşpeşe gelip İslâm’a girmeleri, Adiy b. Hâtîm’in İslâm’a girmesi, Resûlullah’ın (sav) insanlara İslâm’ın ilkelerini öğretmek için öğretmenler göndermesi, Veda Haccı ve Veda Hutbesi.

Yedinci bölüm, “Resûlullah’ın (sav) Hastalanması ve Yüce Dosta Kavuşması” başlığını taşımaktadır. Üsâme b. Zeyd’in Bulkâ‘ üzerine gönderilmesi, Resûlullah’ın (sav) hastalanması, ölüm sekerâtı ve vefatı işlenmiştir.

Sonuç olarak (sonuç yerine) konulan ek bölüm, “Resûlullah’ın (sav) Bazı Özellikleri ve Mescidi İle Kabrini Ziyaret Etmenin Fazileti Hakkında Bir Sonuç” başlığını taşımaktadır. Hz. Peygamber’in kefenlenmesi, defnedilmesi, vefat ettiğinde hayatta kalan eşlerinin adları, erkek ve kız çocuklarının adları, bazı üstün vasıfları, Resûlullah’ın (sav) mescidini ve kabrini ziyâret etmenin kişiyi Allah’a (cc) yakınlaştıran en önemli vesilelerden birisi olduğu ve günümüze kadar her asırdaki müslümanların büyük çoğunluğunun bu konuda icmâ ettiği, buna sadece İbn Teymiyye’nin muhalefet ettiği, iki tarafın delil ve gerekçeleri belirtilir. Cumhurun görüş savunulur ve Resûlullah’ın (sav) kabrini ziyaret etmenin âdâbı ile bitirilir.

Sekizinci bölüm, “Râşid Halifeler Tarihine Dair Bir Özet” başlığını taşımaktadır ve kitaba sonradan ilave edilmiştir. Adından da anlaşıldığı üzere ilk dört halife döneminde meydana gelen önemli olaylar hakkında kısa bilgi verilmiş ve bunlardan çıkarılan ibret ve öğütler ifade edilmiştir. Bûtî, 1 Nisan 1991 tarihli “*Yeni Baskı Mukaddimesi (Önsözü)*”nde, bu baskıya Raşid Halifeler dönemi ile ilgili bir bölüm ilave ettiğini, bu bölümde de Hz. Peygamber’in siyerini anlatırken takip ettiği yöntemi kullandığını, halifelerin hayatını tek tek ele alıp her birinin döneminde yaşanan önemli olaylar üzerinde durup onlardan çıkarılabilecek dersleri ve öğütleri anlattığını, eserinin bu yolla, Resulullah (sav) ve Raşid Halifelerin siyeri için yeterli bir kaynak haline gelebildiğini belirtir.⁸⁸

4) KAYNAKLAR

Bûtî’nin ağırlıklı olarak hadis kitapları ile İbn İshâk’ın *Siyer*’inden yararlandığı görülmektedir. O, bunların dışında çeşitli siyer, tabakat, tarih, mezhepler tarihi, tefsir, ahkâm tefsiri, hadis şerhi, ahkâm hadisi, hadis usulü, fıkıh, fetva, ahkâm-ı sultâniyye, helal harâm, fıkıh usulü, kavâid türü eserlerden ve bazı modern kitaplardan istifade etmiştir. Bûtî’nin kaynaklarının zenginliği dikkat çekmektedir.

Bûtî, Gazzâlî’nin *Fıkhu’s-sîre* adlı eserine doğrudan atıf yapmamış (bilgi almamış) ve hakkında yorumda bulunmamıştır. Sadece üç yerde onun eserindeki hadisleri tahrîc eden Elbânî’nin tahrîcini tenkit ederken Gazzâlî’nin eserini anmıştır.⁸⁹

88 Bûtî, *Fıkhu’s-sîre*, 8, Aydın çev. 20.

89 Örneğin Bûtî, Elbânî’nin Tirmizî’nin “hasen-garîb” ve “metninde münkerlik vardır” dediği hadisin isnadının sahih olduğunu söylediğini ve Tirmizî’nin hadis ile ilgili yaptığı değerlendirmenin sadece “hasen” kısmını naklettiğini belirtir ve “*Hâlbuki o, bundan daha sahih olan hadisleri bile zayıf saymaktan geri durmaz. Her neyse...*” der. Bûtî, *Fıkhu’s-sîre*, 48, dipnot 6, Aydın çev. 64, dipnot 18. Diğer yerler için bk. a.mlf., *Fıkhu’s-sîre*, 252, dipnot 29, Aydın çev. 328, dipnot 217; 335, dipnot 11, Aydın çev. 432,

Bûtî, eserinin dipnotlarında yararlandığı kaynakları ve bilginin geçtiği yeri belirtmiş ancak eserin sonunda kaynakların toplu listesini vermemiştir. İslam dünyasında rağbet gören ve birçok baskısı yapılan kitabın sonuna kaynakça listesi eklenmemesi bir eksiklik olarak gözükmemektedir.

3.1.3. MUNİR EL-GADBÂN - FIKHU'S-SÎRETİ'N-NEBEVİYYE

Gadbân'ın *Fıkhı's-sîreti'n-nebeviyye* adlı eserini, Ümmü'l-Kurâ Üniversitesi tarafından 1413/1992 tarihli ikinci baskısını esas alarak tanıtacağız.

1) METOT VE HEDEF

Gadbân *önsözde* kitaba hâkim havanın müfredat ağırlıklı olup eğitsel bir yön taşıdığını, zira kitabını esas itibariyle eğitim-öğretim amacı gözeterek hazırladığını ancak bu durumun duyguların akla karışmasına engel oluşturmayacağını, çünkü bütün mevcudat içinde Müslümanın kalbine en sevgili olan; sevgisi olmadan imanın kemale eremeyeceği ve lezzetine ulaşamayacağı Peygamber Efendimiz'in (sav) hayatının söze konu olduğunu ifade eder. Hakkında konuşulan evlatlarımızdan, ana-babamızdan, bütün insanlardan ve hatta öz nefsimizden daha sevgili olduğundan bir duygu deryasına gark olmak işten bile değildir!⁹⁰

2) KONULARIN İŞLENİŞ TARZI

Gadbân, *önsözde*, “*Bu kitabın en zengin ilk kaynağının Kur'ân-ı Kerim, ikincisinin ise Hadis-i Şerifler olması için özen gösterdim. Dolayısıyla kitaba konu olan araştırmaların her birinin omurgasını, siyerle ilgili kitaplar değil, hadis kitapları oluşturdu.*” demektedir.⁹¹ O, eserinde bunu gerçekleştirmiş ve olayları kompozit ederek anlatmaktan ziyade, ilgili âyet ve rivayetleri sıralamayı tercih etmiş, kendi yorum ve değerlendirmesine az yer vermiştir. Yorum ve değerlendirmesini çoğunlukla ilgili âyet ve rivayetleri sıraladıktan sonra başlık kullanmadan, bazen ise “Min fıkhî...” başlığı altında belirtmiştir.⁹² Kimi zaman konu arasında mülâhazalarını belirttiği de olmuştur. Gadbân mülâhaza kısmında olaydan çıkarılacak hükme fazla değinmemiştir.⁹³

Gadbân'ın konuya doğrudan nakille başlaması, araya kısa da olsa bağlantı/açıklama yazmadan nakilleri arka arkaya sıralaması okurken akıcılığı bozmakta ve ilk anda rivâyet (hadis) kitabı intibahı uyandırmaktadır. Kısa da olsa giriş/bağlantı/açıklama cümleleri olsaydı isabetli olurdu.

3) İÇERİK

Gadbân'ın eseri; *önsöz*, giriş bölümleri, üç bölüm ve ek bölümden oluşmaktadır.

Önsözde eserin yazım tarzı ve temel kaynakları belirtilmiştir.

Gadbân, siyeri Mekke ve Medine dönemlerine göre bölümlere ayırarak işlemiştir. Onun eserinde ele aldığı konular, bölümlerin ana başlıklarını dikkate alarak ifade edecek olursak şöyledir:

“*Giriş Bölümleri*” başlığı altında sîret-i nebeviyye'ye giriş mahiyetindeki şu bilgilere yer verilmiştir: Sîret-i nebevî'nin tanımı, önemi, kaynakları, müslümanların tarihe verdikleri önem, İbn İshâk ve *Sîret*'i, İbn Hişâm ve İbn İshâk'ın *Sîret*'i üzerine yaptığı çalışma, tarih boyunca sîret-i nebevî ile ilgili yazılan eserlere örnekler, insanlığın peygamberlere ve Hz. Peygamber'e olan ihtiyacı, insanların tevhid fitratı üzere yaratıldığı, şirkin ârîzî bir hal olduğu, Allah'ın dilediğini peygamber seçtiği, Arapların aslı ve inançları, Araplara

dipnot 333. Bûtî, bir yerde Gazzâlî'nin *Fıkhı's-sîre* adlı eserini anmadan Elbânî'yi zikretmiştir. a.mlf., *Fıkhı's-sîre*, 336-337, dipnot 15, Aydın çev. 433, dipnot 337.

90 Gadbân, *Fıkhı's-sîre*, 7, çev. 13.

91 Gadbân, *Fıkhı's-sîre*, 8, çev. 13-14.

92 Gadbân'ın “Min fıkhî...” başlığını kullandığı yerler için bk. Gadbân, *Fıkhı's-sîre*, 82, çev. 84; 90, çev. 92; 104, çev. 106; 479, çev. 530; 491, çev. 543; 507, çev. 559; 520, çev. 576; 531, çev. 589.

93 Gadbân'ın istisnaî olarak hükme değinmesine örnek olarak bk. Gadbân, *Fıkhı's-sîre*, 302-303, çev. 279.

şirkin sonradan bulaştığı, İslam'ın şirke çıkan yolları kapatmaya önem verdiği, İslam öncesi Arapların soyu, dinî, siyâsî, iktisâdî ve ahlakî durumu.

“*Muhammed'in (sav) Peygamberlik Öncesi Hayatı*” bölümünde şu konular işlenmiştir: Allah'ın Hz. Peygamber'i asil ve şerefli bir aileden seçmesi, yetimliği ve sütanneye verilmesi, çobanlık yapması, Hz. Hatice adına ticaret yapması, amcası Ebû Tâlib'in yanında Şam'a yaptığı yolculukta Râhib Bahîra ile karşılaşması, peygamberlik öncesinde cahiliyenin kötü âdetlerinden korunması, Arafat'ta vakfe yapması, Ficâr Harbinde yer alması, Hilfu'l-Fudûl'a katılması, Kâbe'nin onarılmasına katılması ve Hacer-i Esved'i yerine kimin yerleştireceği ihtilafında hakemlik yapması, Hz. Hatice ile evlenmesi.

“*Davetin Mekke Dönemi*” bölümünde bu döneme ait şu konular ele alınmıştır: Vahyin başlaması, İslam davetinin geçirdiği aşamalar, müşriklerin İslam davetine mani olmak için başvurduğu yalan, tehdit, işken-ce, mal, makam, kadın teklifi, mucize isteği, suikast, tecrit ve ilişiği kesme yöntemleri, belalarla imtihan olmanın sünnetullâhtan olduğu, bunun hikmeti ve buna sabretmek gerektiği, müslümanların dinlerinden taviz vermeden cahiliye değerlerinden istifade etmesi, Habeşistan'a hicret ve Kureyşlilerin muhacirleri geri getirme çabaları, Resûlullah'ın (sav) Tâif'e gidip Sakîf kabilesine kendisini tanıtmaması, hac mevsiminde Kâbe'yi ziyârete gelen kabilelere kendisini tanıtmaması, İsrâ ve Mi'râc olayı, Akabe Biatleri, Medine'ye hicret.

“*Davetin Medine Dönemi*” bölümünde Resûlullah'ın (sav) Medine'ye varışından Tebûk Gazvesi'ne kadar olan olaylar, davet karşısında münafıkların konumu ve Hz. Peygamber'in (sav) zevceleri başlıklarına yer verilmiştir. Bu başlıklar altında işlenen konular şöyledir: Medine'de ilk önce nebevî toplum tesisi için Mescid-i Nebevî'nin inşası, muhacir ile ensâr arasında kardeşlik ilanı, muhacir, ensâr ve Yahudiler arasında karşılıklı hak ve sorumlulukları düzenleyen Medine Vesikası'nın (İslam Anayasası'nın) yazılması, davette savaştan geri durulma merhalesi, cihada izin verilmesi, cihadın önemi, cihad ile sıradan savaşlar arasındaki farklar, Abdullah b. Cahş Seriyyesi, Bedir Gazvesi, Uhud Gazvesi, Hendek Gazvesi, Hudeybiye Gazvesi, Hayber Gazvesi, Mu'te Gazvesi, Mekke'nin Fethi, Huneyn Gazvesi, Tebûk Gazvesi, davet karşısında münafıkların ve yahudilerin konumu, Hz. Peygamber'in zevceleri.

“*Ek Bölüm*” başlığı altında Rasûlullah'ın (sav) kral ve emirlere yazdığı davet mektupları, ahlakı, onu sevmenin dinen gerekli olduğu, hayatının son dört günü, vefatı, teçhizi, tekfini, defni, namazının kılınması, ondan sonra Hz. Ebû Bekir'e biat edilmesi, Hz. Ebû Bekir'in mürted ve zekât vermeyenlerle mücadelesi ve mürtedlere gönderdiği mektup zikredilmiştir. Ancak Veda Haccı ve Hutbesi'ne değinilmemiştir.

4) KAYNAKLAR

Gadbân *önsözde* eserinin temel kaynaklarını -en çok kullandığından başlayarak-; Kur'ân-ı Kerim, Hadis-i Şerifler, İbn Kesîr'in (ö. 774/1373) *Sîret'i* [*el-Bidâye ve'n-nihâye*'si], İbn İshâk'ın (ö. 151/768) *Sîret'i*, sahîh hadislerle çatışmayan zayıf rivayetler şeklinde ifade eder.⁹⁴ O, kaynak tercihinin nedenini açıklarken sağlam bilgi kullanmaya vurgu yapar.⁹⁵

Gadbân zikrettiği temel kaynakların dışında klasik ve modern çeşitli siyer, tabakat, tarih, tefsir, hadis şerhi, akâid türü eserlerden de istifade etmiştir. Kullandığı kaynakların zenginliği dikkat çekmektedir.

Gadbân, dipnota yararlandığı temel kaynakları yazmış, tâlî (modern) kaynaklar ise ekseriyetle belirtmemiştir. Kitap sonundaki kaynakçaya ise yararlandığı tüm eserleri eklemiştir.⁹⁶ Gadbân örneğin, Gazzâlî ve Bûtî'nin *Fıkhı's-sîre* adlı eserlerine metin ve dipnotlarda yer vermemiş sadece kaynakçada belirtmiştir.⁹⁷

94 Gadbân, *Fıkhı's-sîre*, 13-15, çev. 8-9.

95 Bk. Münîr Muhammed Necîb el-Gadbân, *Fıkhı's-sîreti'n-nebeviyye* (Mekke: Câmîatu Ümmi'l-Kurâ, 1413/1992), 8-9, çev. 13-15.

96 İstisnâî olarak modern kaynağın belirtilmesine örnek: Gadbân, *Fıkhı's-sîre*, 227, çev. 212; 386, çev. 352; 394, çev. 359 (Seyyid Kutub, *Fî Zilâli'l-Kur'ân*).

97 Gadbân, *Fıkhı's-sîre*, 747, çev. 667.

3.2. ESERLERİN MUKAYESESİ

Tanıtımını yaptığımız Gazzâlî, Bûtî ve Gadbân'ın eserlerini, tanıtım yaparken kullandığımız başlıklara göre karşılaştırmaya çalışacağız.

1) METOT VE HEDEF AÇISINDAN

Tanıtımını yaptığımız üç eser, Kur'ân-ı Kerim'de bizler için üsve-i hasene (en iyi rol model) olarak sunulan ve şahsında dinin somutlaştığı Hz. Peygamber'in doğru anlaşılması ve örnek alınması amacıyla matuf olarak yazılmıştır. Onun için siyerle ilgili sahîh bilgilerin verilmesine ve herkesin anlayabileceği dil kullanılmasına özen gösterilmiş, konular yorumlanmış ve onlardan çıkarılacak ibret, ders, öğüt, hikmet, sır ve hüküm belirtilmiştir.

2) İÇERİK AÇISINDAN

Üç eserin baş kısmında siyer-i nebiye giriş mahiyetinde bilgiler verilmiştir. Siyer konuları; Gazzâlî ve Bûtî'de –aralarında taksim farkı olsa da- içeriğine, Gadbân'da ise Mekke ve Medine şeklinde dönemlerine göre bölümlere ayrılarak işlenmiştir.

Üç eserde siyerin ana konuları ele alınmış, ancak Gadbân'ın eserinde Veda Haccı ve Hutbesi'ne değinilmemiştir. Aralarında ayrıntı sayılabilecek bazı olayların ele alınıp alınmaması ve ele alınan hâdisenin detayları açısından bazı farklar olduğu gözükmektedir.

Eser sonunda sadece Gazzâlî sonuç yazmış, Bûtî sonuç yerine “Resûlullah'ın (sav) Bazı Özellikleri ve Mescidi ile Kabrini Ziyaret Etmenin Fazileti Hakkında Bir Sonuç” başlıklı ek bölüm kaleme almış, Gadbân ise eserinde sonuç bölümüne yer vermemiştir.

Bûtî'nin eseri, diğer ikisine göre daha sistematik olduğu gözükmektedir.

3) KONULARIN İŞLENİŞ TARZI AÇISINDAN

Gazzâlî ve Bûtî olayları kompoze ederek anlatırken Gadbân ekseriyetle ilgili âyet ve rivayetleri sıralamayı tercih etmiştir. Gadbân'ın üslubu okurken akıcılığı bozmakta ve siyer değil, rivayet kitabı intibası uyandırmaktadır.

Olayların yorumunu, değerlendirmesini, onlardan çıkarılacak ibret, ders ve hükümlerin belirtilmesini; Gazzâlî hâdiseleri anlatırken ifade etmiş, -iki yer dışında- konu sonlarında “Dersler ve İbretler” gibi başlık kullanmamıştır. Buna karşılık Gadbân da çoğunlukla ilgili âyet ve rivayetleri sıraladıktan sonra yorum ve değerlendirmesini başlık kullanmadan yazmış, bazen “Min fikhi...” başlığını kullanmıştır. Bûtî ise olayları anlattıktan sonra “İbretler ve Öğütler” başlığını kullanmıştır. Üç eserde de olaylardan ağırlıklı olarak ibret ve öğüt çıkarılmış, hüküm çıkarımı daha az olmuştur. Hâdiselerden elde edilen hükümlere en fazla Bûtî, daha sonra Gazzâlî, en az ise Gadbân yer vermiştir.

4) KAYNAKLAR AÇISINDAN

Gazzâlî'nin ağırlıklı olarak hadis kitapları ile İbn İshâk'ın *Siyer*'inden yararlandığı görülmektedir. Bunların dışında İbn Hişâm başta olmak üzere bazı siyer, tabakat, tarih ve tefsir kitaplarından da faydalanılmıştır. Onun bazen ismini belirtmediği kişileri (müfessirler, ulemadan bazıları, Avrupalı müsteşrikler gibi) veya müellif adını belirtmediği kitap türünü (siyer kitapları gibi), zikrettiği de olmuştur.

Bûtî'nin de ağırlıklı olarak hadis kitapları ile İbn İshâk'tan yararlandığı görülmektedir. O, bunların dışında çeşitli siyer, tabakat, tarih, mezhepler tarihi, tefsir, ahkâm tefsiri, hadis şerhi, ahkâm hadisi, hadis usulü, fıkıh, fetva, ahkâm-ı sultâniyye, helal harâm, fıkıh usulü, kavâid türü eserlerden ve bazı modern kitaplardan istifade etmiştir.

Gadbân, temel kaynaklarını -en çok kullandığından başlayarak-; Kur'ân-ı Kerim, Hadis-i Şerifler, İbn Kesîr'in *Sîret*'i [*el-Bidâye ve'n-nihâye*'si], İbn İshâk'ın *Sîret*'i, sahîh hadislerle çatışmayan zayıf rivayetler şeklinde ifade etmiştir. O, bunların dışında klasik ve modern çeşitli siyer, tabakat, tarih, tefsir, hadis şerhi, akâid türü eserlerden de istifade etmiştir.

Bûtî ve Gadbân'ın kullandığı kaynakların, Gazzâlî'ye göre daha zengin olduğu görülmektedir.

Bûtî, Gazzâlî'nin *Fıkhı's-sîre* adlı eserine doğrudan atıf yapmamış (bilgi almamış) ve hakkında yorumda bulunmamıştır. Sadece üç yerde Elbânî'nin tahrîcini tenkit ederken Gazzâlî'nin eserini anmıştır. Gadbân ise Gazzâlî ve Bûtî'nin *Fıkhı's-sîre* adlı eserlerine metin ve dipnotlarda yer vermemiş sadece kaynakçada yazmıştır.

Gazzâlî eserinde dipnot kullanmamış, metin içinde bilginin alındığı kaynağın veya müellifinin adını söylemekle yetinmiş, kitabın sonuna kaynaklar listesini eklememiştir. Eser yazıldıktan sonra Elbânî kitap-taki hadislerin tahrîc ve ta'likini yaparak dipnotlarda belirtmiştir. Bûtî, dipnotlarda yararlandığı kaynakları ve bilginin geçtiği yeri belirtmiş ancak eserin sonunda kaynakların toplu listesini vermemiştir. Kaynakça listesi olmaması iki eser için bir eksiklik olarak gözükmektedir. Gadbân ise yararlandığı temel kaynakları dipnotta belirtmiş, tâlî (modern) kaynakları sadece kaynakçada yazmıştır.

SONUÇ

Fıkhı's-sîre literatürünü ele aldığımız makalemizde elde ettiğimiz sonuçları şöyle sıralayabiliriz:

Çağdaş dönemde siyer-i nebiden çıkarılacak ibret, ders ve hükümlere yoğunlaşan "fıkhı's-sîre" adıyla eser yazımı -tespitimize göre- Gazzâlî ile başlamış, Bûtî ve Gadbân ile devam etmiştir. Bunların eserlerinin yoğun ilgi ve kabul görmesi üzerine "fıkhı's-sîre" adlı eserlerin devamı gelmiştir.

Fıkhı's-sîre lafzıyla siyer-i nebînin anlaşılıp ondan ders, öğüt, ibret ve hükümlerin çıkarılması kastedilmektedir.

Fıkhı's-sîre henüz kavramlaşmamıştır. Bunda fıkhıta siyer kitaplarındaki bilgilerin delil olarak kullanılmamasının etkili olduğu kanaatindeyiz. Zira âlimler hadislere daha güvenilir ve daha kesin gözüyle bakmışlardır. Çünkü rivayetler hususunda hadis eserlerinde gösterilen titizlik, -sahîh rivayetlerin bıraktığı boşlukları doldurma mecburiyetinden dolayı- siyer eserlerinde gösterilmemiştir.

Günümüzde "fıkhı's-siyre" adıyla yazılan; on dördü kitap, biri doktora tezi olmak üzere toplam on beş eser tespit ettik. Kitaplardan birisi Türkçe gerisi Arapçadır. Arapça olanlardan üç tanesi Türkçeye çevrilmiştir. Öte yandan "Fıkhı's-Sîre" adını taşımasa da bu içeriğe sahip birçok eser yazılmıştır. Bu nevi çağdaş eserlerden; dokuz tanesinin Arapça kaleme alındığını tespit ettik. Bunlardan dört tanesinin Türkçe çevirisi yapılmıştır.

"Fıkhı's-sîre" adıyla yazılan eserlerin ilklerinden olan Gazzâlî, Bûtî ve Gadbân'ın kitapları; tespitimize göre bu türün en önemlileridir ve daha sonra bu konuda yazılanlara örneklik teşkil etmişlerdir.

Söz konusu üç eserde genel hatlarıyla Hz. Peygamber'in hayatı, normal bir biyografi eserinden farklı olarak insanlara örneklik teşkil eden boyutuyla işlenmiştir. Bu yapılırken -kullandıkları kaynaklarda farklılıklar olsa da- hadis, siyer, tarih, tefsir, fıkhı gibi İslâmî ilimlerin kaynaklarından istifade edilmiştir. Bu noktada işlenen konular ana hatlarıyla aynı olmakla beraber ayrıntı düzeyinde kimi konuların ele alınmamasından kaynaklı küçük farklılıkların olduğu da görülmektedir.

Makalemizin araştırmacıların dikkatini fıkhı's-sîre literatürüne çekerek bu alanda daha kapsamlı çalışmalara vesile olmasını umuyoruz.

KAYNAKÇA

- Aktepe, Orhan. *Fıkhu's-Siyre İslamın Pratiği Resulullah (s.a.v.)'in Hayatı*. ed. M. Recai Başpehlivan. İstanbul: Gonca Yayınevi, 2017.
- Allissa, Najmeddin. "Muhammed Sa'îd Ramazan el-Bûtî (1347/1929-21 Mart 2013)". *Hadis Tetkikleri Dergisi* 13/2 (2015), 167-170.
- Altun, Muhammed Latif. *Aile Hukuku Özelinde Hanefî ve Evzâî Mezheplerinin Mukayesesi*. Ankara: İlahiyat Yayınları, 2020.
- Apaydın, Hacı Yunus. "İbn Kayyim el-Cevziyye". *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 20/109-123. İstanbul: TDV Yayınları, 1999.
- Aslan, Mahsum. *Muhammed Said Ramazan el-Bûtî'nin Hayatı Eserleri İlmî Kişiliği ve Fıkıhçılığı*. Diyarbakır: Dicle Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2014.
- Bûtî, Muhammed Saîd Ramazan el-. *Fıkhu's-sîreti'n-nebeviyye mea mücez li hilâfeti'r-râşide*. Dimaşk - Beyrut: Dâru'l-Fikri'l-Muâsir - Dâru'l-Fikr, 10. Basım, 1411/1990.
- Bûtî, Muhammed Saîd Ramazan el-. *Fıkhu's-Siyre*. çev. Aydın Atik. İstanbul: Bilge Adam Yayınevi, 4. Basım, 2012.
- Bûtî, Muhammed Saîd Ramazan el-. *Fıkhu's-Siyre Hz. Muhammed'in (sav)'in Uyguladığı İslâm*. çev. Ali Nar - Orhan Aktepe. İstanbul: İslâmî Edebiyat Yayınları, 2. Basım, 2003.
- Bûtî, Muhammed Saîd Ramazan el-. *Fıkhu's-Siyre Peygamberimiz (S.A.V.)in Uygulamasıyla İslâm*. çev. Ali Nar - Orhan Aktepe. İstanbul: Gonca Yayınevi, 10. Basım, 1992.
- Cevherî, Ebû Nasr İsmâîl b. Hammâd el-. *es-Sihâh tâcü'l-lüga ve sıhâhu'l-Arabîyye*. thk. Ahmed Abdulgafûr Attâr. Beyrut: Dâru'l-İlm li'l-Melâyîn, 4. Basım, 1987 1407.
- Cezûlî, Muhammed b. Ali el-Yûlû el-. "Mâ üllife fi fıkhu's-sîreti'n-nebeviyye". *arrabita.ma/blog*. 4 Ocak 2018. Erişim 11 Ağustos 2022. <https://www.rrabita.ma/blog/%d9%85%d9%8e%d8%a7-%d8%a3%d9%8f%d9%84%d9%91%d9%90%d9%81-%d9%81%d9%90%d9%82%d9%92%d9%87-%d8%a7%d9%84%d8%b3%d9%91%d9%90%d9%8a%d8%b1%d8%a9-%d8%a7-%d9%84%d9%86%d9%91%d9%8e%d8%a8%d9%8e/>
- Cündî, Üsâme Fahri el-. *Fıkhu's-sîreti'n-nebeviyye (Kirâa cedide)*. Kahire: Cumhûriyyetu Mısra'l-Arabîyye Vizâretü'l-Evkâf, 1440.
- Duman, Soner. "Siyer Olmadan Asla!" *Facebook*. 28 Ocak 2018, 23:41. <https://www.facebook.com/groups/mektebiusul/permalink/735663093305100/>
- Dumangöz, Yavuz Selim (ed.). *Kardeşliğe Davet Hz. Muhammed (sav) Fıkhu's-Sîre*. Ankara: Ufuk Bilgisayar Basın Yayın Ltd. Şti., 2019.
- Efendioğlu, Mehmet. "Zâdü'l-Meâd". *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 44/63-64. İstanbul: TDV Yayınları, 2013.
- Erdoğan, Mehmet. *Akıl-Vahiy Dengesi Açısından Sünnet*. İstanbul: MÜİFV Yayınları, 1995.
- Fayda, Mustafa. "İbn İshak". *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 20/93-96. İstanbul: TDV Yayınları, 1999.
- Fayda, Mustafa. "Siyer ve Megâzî". *Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 37/319-324. İstanbul: TDV Yayınları, 2009.
- Ferîd, Ahmed. *Fıkhu's-Sîre Rasûlullah Sallallahu Aleyhi ve Sellem'in Hayatından İmanî Dersler*. çev. M. Ahmed Varol - Oktay Yılmaz. İstanbul: Guraba Yayınları, 3. Basım, 2019.
- Ferîd, Ahmed. *Vakafât terbeviyye mea's-sîreti'n-nebeviyye*. İskenderiye: Dâru'l-Akîde, 2009.
- Gadbân, Münîr Muhammed Necîb el-. *el-Menhecü'l-harekî li's-sîreti'n-nebeviyye*. Ürdün: Mektebetü'l-Menâr, 1411/1995.
- Gadbân, Münîr Muhammed Necîb el-. *Fıkhu's-Sîre: Resûlullah'in (sav) Hayatı ve Daveti*. çev. Mehmet Aydemir. İstanbul: Ravza Yayınları, 2012.
- Gadbân, Münîr Muhammed Necîb el-. *Fıkhu's-Sîre: Resûlullah'in (sav) Hayatı ve Daveti*. çev. Mehmet Aydemir. İstanbul: Ravza Yayınları, 2014.
- Gadbân, Münîr Muhammed Necîb el-. *Fıkhu's-sîreti'n-nebeviyye*. Mekke: Câmîatu Ümmi'l-Kurâ, 2. Basım, 1413/1992.
- Gadbân, Münîr Muhammed Necîb el-. *Fıkhu's-sîreti'n-nebeviyye (Dâru'l-Vefâ)*. Mısır: Dâru'l-Vefâ, 1417.
- Gadbân, Münîr Muhammed Necîb el-. *Nebevi Hareket Metodu Teori ve Pratik*. çev. Tarık Akarsu. 2 Cilt. İstanbul: Nehir Yayınları, 1991.
- Gazzâlî, Muhammed el-. *Fıkhu's-sîre*. Beyrut: Dâru'l-Kalem, 6. Basım, 1427/2006.
- Gazzâlî, Muhammed el-. *Fıkhu's-Sîre Resûlullah'in (sav) Hayatı*. çev. Resûl Tosun. İstanbul: Risale Yayınları, 5. Basım, 2010.
- Görgün, Hilal. "Saîd Havvâ". *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 35/560-562. İstanbul: TDV Yayınları, 2008.
- Görmez, Mehmet. "Fıkhu'l-Hadis". *Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 12/547-549. İstanbul: TDV Yayınları, 1995.
- Güven, Şahin. "Muhammed Gazali (1917-1996) ve et-Tefsîru'l-Mevzûî li Suveri'l-Kur'âni'l-Kerîm İsimli Eserindeki Tefsir Metodu". *Bilim-name* 34 (Şubat 2017), 97-119.
- Havvâ, Saîd. *el-Esas fi's-Sünne Siyretün Nebeviyye*. çev. Abdurrahim Ali Ural vd. 10 Cilt. İstanbul: Aksa Yayın, 1991.
- Havvâ, Saîd. *el-Esâs fi's-sünne ve fikhîhâ es-Sîretü'n-nebeviyye*. Kahire: Dârü's-Selâm, 3. Basım, 1416/1995.
- Hûnî, es-Sâdik Muhammed el-. "Fıkhu's-sîre min hilâli Gazveti Uhud". *Mecelletü Câmîati'l-Melik Suûd el-Ulûmu't-Terbeviyye ve'd-Dirâsâtü'l-İnsâniyye* 15/1 (1423/2003), 333-375.

- İbn Düreyd, Ebû Bekr Muhammed b. el-Hasen el-Ezdî. *Cemheretü'l-luğa*. thk. Remzî Münîr Ba'İbekî. 3 Cilt. Beyrut: Dâru'l-İlm li'l-Melâyîn, 1987.
- İbn Fâris, Ebu'l-Hüseyn Ahmed el-Kazvîni er-Râzî. *Mu'cemü mekâyisi'l-luga*. thk. Abdusselâm Muhammed Hârûn. 6 Cilt. Kahire: Dâru'l-Fikr, 1399/1979.
- İbn Kayyim el-Cevziyye, Ebû Abdillâh Şemsüddîn Muhammed b. Ebî Bekr. *Fikhu's-sîreti'n-nebeviyye min Zâdi'l-meâd*. haz. Abdurrahmân el-İk, Dimaşk. Beyrut - Dimaşk: Dâru'l-Hikme, 1410.
- İbn Kayyim el-Cevziyye, Ebû Abdillâh Şemsüddîn Muhammed b. Ebî Bekr. *Fikhu's-sîreti'n-nebeviyye min Zâdi'l-meâd fî hedyi hayri'l-ibâd*. haz. es-Seyyid el-Cemîlî. Beyrut: Dâru'l-Fikri'l-Arabî, 2. Basım, 1406/1986.
- İbn Kayyim el-Cevziyye, Ebû Abdillâh Şemsüddîn Muhammed b. Ebî Bekr. *Fikhu's-Siyre Peygamber (s.a.v)'in Hayatı*. çev. Hanifi Akın. İstanbul: Karınca & Polen Yayınları, 2011.
- İbn Manzûr, Muhammed b. Mükerrrem İbn Manzûr el-Ensârî. *Lisânü'l-Arab*. 15 Cilt. Beyrut: Dâru Sâdır, 3. Basım, 1414.
- İmâre, Muhammed. "Muhammed el-Gazzâlî". *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 30/528-530. İstanbul: TDV Yayınları, 2020.
- İSAM, Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Araştırmaları Merkezi. "İSAM Kütüphanesi". 23 Temmuz 2022. <http://www.isam.org.tr/>
- İSAM, Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Araştırmaları Merkezi. "İSAM Kütüphanesi". 13 Eylül 2022. <http://www.isam.org.tr/>
- İSAM, Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Araştırmaları Merkezi. "Türkiye Kütüphaneleri VT". 08 Eylül 2022. <http://www.isam.org.tr/>
- Kahveci, Nuri. "İslâmî İlimlerde Fıkıh-Siyer İlişkisi". *İslâmî İlimlerde Siyer*. ed. Fezva Betül Köse. 77-93. Kahramanmaraş: SAMER Yayınları, 2019.
- Karaman, Hayreddin. "Fıkıh". *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 13/1-14. İstanbul: TDV Yayınları, 1996.
- Merkezü'l-Melik Faysal. *Hizânetü't-türâs: Fihrisü mahtûtât*, ts.
- Mursafi, Sa'd el-. *el-Câmiu's-sahih li's-sîreti'n-nebeviyye*. 6 Cilt. Kuveyt: Mektebetü İbn Kesîr, 1430.
- Öz, Şaban. *İlk Siyer Kaynakları ve Müellifleri*. İstanbul: İSAR Vakfı Yayınları, 2008.
- Pehlivan, Bayram. "Bûtî". *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. Ek-1/221-224. Ankara: TDV Yayınları, 2020.
- Râzî, Zeynüddîn Ebû Abdillâh Muhammed b. Ebî Bekr er-. *Muhtârü's-Sihâh*. thk. Yusuf eş-Şeyh Muhammed. Beyrut - Saydâ: el-Mektebetü'l-Asriyye - ed-Dâru'n-Nemüzecciyye, 5. Basım, 1420/1999.
- Sallâbî, Ali Muhammed es-. *es-Sîretü'n-nebeviyye Arzu vekâi' ve tahlîlu ahdâs dürüs ve iber*. Dimaşk - Beyrut: Dâru İbn Kesîr, 1425/2004.
- Sallâbî, Ali Muhammed es-. *Gazevâtü'r-Resûl sallallâhu aleyhi ve sellem Dürüs ve iber ve fevâid*. haz. Kâsım Abdullâh İbrahim. Kahire: Müessesetü İkra', 1428/2007.
- Sibâî, Mustafa es-. *es-Sîretü'n-nebeviyye Dürüs ve iber*. Beyrut: el-Mektebü'l-İslâmî, 8. Basım, 1405/1985.
- Şâmî, Sâlih Ahmed eş-. *es-Sîretü'n-nebeviyye terbiyyetü ümme ve binâu devle*. Beyrut: el-Mektebü'l-İslâmî, 3. Basım, 1425/2014.
- Taş, Aydın. *Fikhu's-Siyre Siyer-i Nebî'den Çıkarılan Dersler ve Hükümler (Ders Kitabı)*. Diyarbakır: Dicle Üniversitesi Basım Müdürlüğü, 3. Basım, 2018.
- Taş, Aydın. *İmam Muhammed'in Usul Anlayışı*. Ankara: Nizamiye Akademi, 2019.
- Taş, Aydın. "Şeybânî, Muhammed b. Hasan". *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 39/38-42. İstanbul: TDV Yayınları, 2010.
- Tehânevî, Muhammed A'lâ b. Alî et-. *Mevsûatü Keşşâfi istılahâti'l-funûn ve'l-ulûm*. ed. Refik el-Acem. thk. Alî Dahrûc. 2 Cilt. Beyrut: Mektebetü Lübnan, 1996.
- Turgut, Hüsnü. "el-İnsân müseyyer em muhayyer? Muhammed Sait Ramazan el-Butî, Daru'l-Fikri'l-Muasır, Beyrut 2009, 238 s." *Bingöl Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 5/9 (Ocak 2017), 297-300.
- Uleymî, Ahmed Muhammed el-. *Dürüs fi's-sîreti'n-nebeviyye ve iberuhâ: Fikhu's-sîre*. Abu Dabi: Câmiatü'l-İmârâti'l-Arabiyyeti'l-Müttehede, 2000.
- Yaman, Ahmet. "es-Siyerü'l-Kebîr". *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 37/327-329. İstanbul: TDV Yayınları, 2009.
- Yaman, Ahmet. "Siyer". *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 37/316-319. İstanbul: TDV Yayınları, 2009.
- Yazıcı, Muhammet. "Siyer Literatürü Nasıl Oluşturdu?" 06 Ağustos 2022. <http://muhammetyazici.com.tr/siyer-literaturu-nasil-olustu/>
- Zebîdî, Muhammed el-Murtazâ b. Muhammed ez-. *Tâcü'l-arûs min cevâhiri'l-Kâmûs*. thk. Heyet. 40 Cilt. Küveyt: Vizâratü'l-İrşâd ve'l-Enbâ' - el-Meclisü'l-Vatânî li's-Sekâfe ve'l-Funûn ve'l-Âdâb, 1422/1965-2001 1385.
- Zemahşerî, Ebû'l-Kâsım Mahmûd b. Ömer ez-. *el-Fâik fî garîbi'l-hadis*. thk. Ali Muhammed el-Bicâvî - Muhammed Ebû'l-Fazl İbrahim. 4 Cilt. Beyrut: Dâru'l-Ma'rife, 2. Basım, ts.
- Zeyd, Zeyd b. Abdilkerîm ez-. *Fikhu's-sîre*. Riyad: Dâru't-Tedmuriyye, 3. Basım, 1428.
- "Dürüs fi's-sîreti'n-Nebeviyye ve iberuhâ: Fikhu's-sîre". Erişim 07 Ağustos 2022. <https://altibrah.ae/book/1627>
- "Fikhu's-sîre ve zilâlu'n-nübüvve el-Asru'l-Mekkî". 11 Ağustos 2022. Erişim 11 Ağustos 2022. <https://mofakroun.com/%d9%81%d9%82%-d9%87-%d8%a7%d9%84%d8%b3%d9%8a%d8%b1%d8%a9-%d9%88%d8%b8%d9%84%d8%a7%d9%84-%d8%a7%d9%84%>

d9%86%d8%a8%d9%88%d8%a9-%d8%a7%d9%84%d8%b9%d8%b5%d8%b1-%d8%a7%d9%84%d9%85%d9%83%d9%8a

“Fikhu's-sîre ve zilâlu'n-nübüvve: el-Cüz'ü'l-evvel. el-Asru'l-Mekkî”. 11 Ağustos 2022. Erişim 11 Ağustos 2022. https://books.google.com.tr/books/about/%D9%81%D9%82%D9%87_%D8%A7%_D9%84%D8%B3%D9%8A%D8%B1%D8%A9_%D8%A7%_D9%84-D9%86%D8%A8%D9%88%D9%8A%D8%A9_%D9%88%D8%B8.html?id=aE-WzgEACAAJ&redir_esc=y

“Fikhu's-sîreti'n-nebeviyye: Kirâa siyâsiyye da'viyye harekiyye”. 09 Eylül 2022. <https://www.noor-book.com/book/review/368570>

EXTENDED ABSTRACT

It is not possible for a religion to be conveyed, settled and institutionalized without a prophet. The same is true for the religion of Islam. It is not possible to think of the religion of Islam without the Messenger of Allah (pbuh). Because Islam is a religion that was revealed and implemented in the person of our Prophet (pbuh) and institutionalized under his leadership.

In addition to conveying the Qur'an, our Prophet (pbuh) declared it, taught it, filled in the gaps and brought it to life in the state of Islam. In this respect, both the life (sirah) and the Sunnah of the Messenger of Allah (pbuh) are of great importance for Muslims. The only way to understand the Quran correctly is Muhammad (pbuh). For this reason, the Sunnah has taken the second place after the Qur'an among the Shari'ah evidences. For this reason, Muslims gave importance to the studies of sirah and presented a concrete example to Muslims by drawing lessons, advice and judgments from the Siyar Al-Nabi. Because The Siyar Al-Nabi represents the practical side of the prophetic Sunnah, the Qur'an is embodied alive in it and the personality of the Prophet (pbuh) is manifested as a role model.

In the contemporary period, the writing of the work called "fiqh al-sirah", which concentrates on the lessons, advice and judgments to be drawn from The Siyar Al-Nabi, started with Muhammed al-Ghazali and continued with Ramadan Al-Bouti, Munir al-Gadban, as far as we can detect. It is seen that the works named "fiqh al-sirah" were written by different authors due to the intense interest and acceptance of the works of the aforementioned authors due to responding to an existing need.

"Fiqh al-sirah" is a composition consisting of the words "fiqh" and "sirah" (p. siyar), and it means the meaning of fiqh, which can be understood from the sirah. However, in the works written under this name, not only the judgments of fiqh derived from The Siyar Al-Nabi are mentioned, but also lessons and advices are stated in addition to the creed and moral provisions. This situation shows that the word "fiqh" in the composition of fiqh al-sirah is used in the dictionary meaning of "understanding and comprehending the sirah", and by it it is meant to understand The Siyar Al-Nabi and to draw lessons, advice and judgments from it. The meaning mentioned is reflected in the names of the works as well as in the description given in the works of fiqh al-sirah.

Although "fiqh al-hadith" has been termed, we can say that fiqh al-sirah has not yet been conceptualized. We believe that the fact that the information in the books of sirah is not used as the evidence for the fiqh. Because in the history of Islamic culture and civilization, the reliability and sanctity of hadith-i sharifs are not found in the books of the siyar. Scholars have regarded hadiths as more reliable and more certain. Because the meticulousness shown in the works of hadith regarding the narrations was not shown in the works of the siyar.

In addition, because of the subject-centered narration in hadith books, the narrations about the sirah are short, usually do not express the event with its related elements and are not chronological. Therefore, the narrations were not sufficient for the writing of the sirah (and history) in which the interconnected narration of the events was essential, and the human element necessarily stepped in to fill the gaps. This situation has created doubts about the reliability of the information in the books of sirah. For this reason, the reliability and soundness of hadith books cannot be compared with the books of siyar.

The writing of the work under the name "fiqh al-sirah" belongs to the contemporary period -as far as we can determine. It started with Muhammad al-Ghazali's (d. 1996) *Fiqh al-sirah* and continued with Ramadan Al-Bouti (d. 2013). Upon the interest and acceptance of the works of these two authors, other works were written and still continue to be written. Along with the two works mentioned, another work that draws the most attention in this field belongs to Munir al-Gadban (d. 2014).

Today, fifteen works, fourteen of which are books and one of which is a doctoral thesis, have been written under the name of "fiqh al-sirah" -as far as we can determine-. One of the books is in Turkish, the others are in Arabic, and three of them have Turkish translations. In our article, we listed the works written under the name of "fiqh al-sirah" according to the first printing dates, indicated the printing information and the

Turkish translation, if available, and gave brief information about what we could reach.

Although it does not bear the name of “fiqh al-sirah”, the works with this content have been written for a long time. For example, Ibn Qayyim al-Jawziyya’s work named *Zad al-ma‘ad* is like this. He explained in this book, the religious, moral, legal, etc. provisions derived from The Prophet’s life, daily life and practices. We see that such works are still being written today. There are ten of them - as far as we can identify - and all are in Arabic. Four of them have been translated into Turkish. In our article, we listed these works according to the first printing dates, indicated the printing information and the Turkish translation, if available, and gave brief information about what we could reach.

The works of Ghazali, Bouti and Gadban called *Fiqh al-sirah* -as far as we can see- are the most significant and widespread works in this field and set an example for what was written later on this subject. For this reason, we tried to introduce and compare these three books within the framework of an article in terms of the method they followed, their goals, the way the subjects were handled, their contents and sources.

These three works mentioned was written with the aim of understanding The Prophet correctly and taking an example. For this reason, the care has been taken to provide authentic information about the life of The Prophet and to use a language that everyone can understand. Sirah topics; it has been divided into sections according to its content in Ghazali and Bouti, and in the form of Mecca and Medina Periods in Gadban. Bouti’s work seems more systematic than the other two. While Ghazali and Bouti were telling the events by composing, Gadban mostly preferred to list the related verses and narrations. All three authors mainly benefited from hadith books and Ibn Ishaq’s *Sirah*. In addition to these, Gadban also benefited a lot from Ibn Kathir’s *Al-Bidaya wan nihaya*. Apart from these, they benefited from various classical and modern sources. It is seen that the sources used by Bouti and Gadban are richer than Ghazali.